

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2023-2024.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
του Γεωργίου Γρηγορίου Μαρκάτη
Α.Μ.: 7340172302007

**«Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας
(Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών
Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό,
ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».**

Επιβλέποντες:

Ονοματεπώνυμα επιβλεπόντων

α) Δρ. Γιαννόπουλος Ν. Γεώργιος (Καθηγητής).

β) Δρ. Ρεθυμιωτάκη Ελένη (Αναπληρώτρια Καθηγήτρια).

γ) Δρ. Πάχου-Φώκιαλη Μιρέλα (Εντεταλμένη διδασκαλίας, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια).

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2024.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Copyright © [Μαρκάτης Γεώργιος, 2024]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Λόγοι Αφιέρωσης...

Εν πρώτοις, θα ήθελα να ευχαριστήσω από βάθους καρδιάς και με πλήρη ειλικρίνεια τον επιβλέποντα Καθηγητή μου, Αξιότιμο Κύριο Γιαννόπουλο Ν. Γεώργιο, αρχικά για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και για το ότι με καθοδήγησε και με καθοδηγεί με την πλήρη επιστημονική του επάρκεια αλλά και με τη βαθιά αντίληψή του για την αξία της διδασκαλίας αλλά και πάνω από όλα της ενσυναίσθησης και της ανθρωπιάς. Επίσης, τα εκ βάθους καρδιάς σεβάσματά μου στις Αξιότιμες Κυρίες Ρεθυμιωτάκη Ελένη και Πάχου-Φώκιαλη Μιρέλα για την διδασκαλία και τη συμμετοχή του στο παρόν πόνημα.

Επιπλέον, εκφράζω τις πιο θερμές ευχαριστίες μου στους υπολοίπους αξιότιμους Καθηγητές του προκείμενου Προγράμματος Σπουδών καθώς και στους Επιστημονικούς Συνεργάτες αυτού, οι οποίοι με υποστήριξαν από την πρώτη στιγμή και εγκλιμάτισαν στη τόση ωραία ατμόσφαιρα της γνώσης και του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος.

Την παρούσα προσπάθεια, την αφιερώνω στις κινητήριες δυνάμεις μου: Τη Σύζυγό μου Μαρία και στον Παππού και τη Γιαγιά μου, Γιώργο-Σωκράτη και Μαρία για την αγάπη, την ανοχή και την αέναη υποστήριξή τους.

Ειλικρινά, σας ευχαριστώ πολύ...

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Συντομογραφίες

Α.Π.Θ.: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

(ά.α.σ.) : άνευ αρίθμησης σελίδας

Γ.Κ.Π.Δ.: Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων

Εκδ.: εκδόσεις

Ε.Κ.Π.Α.: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η.Β. : Ηνωμένο Βασίλειο

Η.Π.Α.: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

κ.ά.: και άλλα

κ.λπ.: και τα λοιπά

κ.ο.κ.: και ούτω καθεξής

ΜΚΔ: Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

ό.π.: όπως παράβαλε

Τ.Ν.: Τεχνητή Νοημοσύνη

Πίνακας Περιεχομένων

Υπεύθυνη Δήλωση	2
Λόγοι Αφιέρωσης.....	3
Πίνακας Περιεχομένων.....	4
Συνομογραφίες	5
Περίληπτική Απεικόνιση	6
Μία σύντομη εισαγωγή στο θέμα.....	10
Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό Πλαίσιο και Νομική Βάση.....	16
1.1. Ορισμός και Ιστορική Αναδρομή της Διέγερσης σε Εγκλήματα.....	16
1.2. Ανάλυση του Άρθρου 184 παρ. 1 Π.Κ.	16
1.3. Νομική Αντιμετώπιση της Κυβερνοτρομοκρατίας.....	18
Κεφάλαιο 2: Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και Διέγερση σε Εγκλήματα.....	20
2.1. Χαρακτηριστικά και Δυνατότητες των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης.....	20
2.2. Περιπτώσεις Διέγερσης σε Εγκλήματα μέσω Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης.....	22
2.3. Νομική Αντιμετώπιση και Προκλήσεις.....	24
Κεφάλαιο 3: Εθνικό Επίπεδο.....	26
3.1. Εφαρμογή του Άρθρου 184 παρ. 1 Π.Κ. στην Πράξη-Νομολογία.....	26
3.2. Οι ανεξάρτητες Αρχές.....	29
3.3. Προτάσεις Βελτίωσης της Εθνικής Νομοθεσίας.....	30
Κεφάλαιο 4: Ενωσιακό Επίπεδο.....	31
4.1. Νομοθετικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	31
4.2. Ενωσιακή Νομολογία και Υποθέσεις.....	32
4.3. Συνεργασία Κρατών Μελών και Ενωσιακών Φορέων.....	33
Κεφάλαιο 5: Διεθνές Επίπεδο.....	35
5.1. Διεθνείς Συμβάσεις και Συμφωνίες.....	35
5.2. Διεθνής Νομολογία και Περιστατικά.....	37
5.3. Παγκόσμια Συνεργασία και Διασυνοριακή Αντιμετώπιση.....	39
Κεφάλαιο 6: Σύγχρονες Προκλήσεις και Μέλλον.....	40

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

6.1. Τεχνολογικές Εξελίξεις και Νομικές Επιπτώσεις.....	42
6.2. Ηθικά και Κοινωνικά Διλήμματα.....	42
6.3. Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα και Πολιτική.....	43
Συμπερασματικές Σκέψεις.....	44
Πηγές –Βιβλιογραφία.....	46
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	46
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	47
Ελληνική Αρθρογραφία (Έντυπη και Διαδικτυακή).....	47
Ξενόγλωσση Αρθρογραφία (Έντυπη και Διαδικτυακή).....	49
Νομοθεσία-Νομολογία.....	57

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Περίληπτική Απεικόνιση.

Η προκείμενη διπλωματική εργασία αποσκοπεί στο να παρουσιάσει αλλά κυρίως να θέσει προβληματισμούς όσον αφορά τη διεξαγωγή πράξεων τρομοκρατικής φύσης με τη χρήση του Διαδικτύου και ειδικότερα με την επιστράτευση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης (εφεξής Μ.Κ.Δ.). Αρχικά, η εργασία αυτή προχωρά σε μία ανάλυση του ορισμού της διέγερσης σε διάπραξη εγκλημάτων, όπως αυτή περιγράφεται στο 184^ο άρθρο του ελληνικού ποινικού κώδικα ενώ παράλληλα δεν παραλείπει να επικεντρωθεί στη χρήση των σύγχρονων αυτών μέσων ως εργαλείο προώθησης εγκληματικών δραστηριοτήτων. Παράλληλα, αναλύεται η έννοια της κυβερνοτρομοκρατίας και οι προκλήσεις που αυτή επιφέρει στις υφιστάμενες νομικές δομές. Επιπλέον, το δεύτερο κατά σειρά κεφάλαιο κάνει λόγο για τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες των Μ.Κ.Δ. Επιπλέον, παρατίθενται περιπτώσεις διέγερσης σε εγκλήματα με τη χρήση των Μ.Κ.Δ Μέσα από την παρουσίαση συγκεκριμένων περιπτώσεων και νομολογίας, η εργασία προτείνει βελτιώσεις στη νομοθεσία, με στόχο την ενίσχυση της προστασίας έναντι αυτών των απειλών. Ειδική αναφορά γίνεται στη συνεργασία κρατικών και διεθνών φορέων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου. Τέλος, η έρευνα εξετάζει τις τεχνολογικές εξελίξεις και τα ηθικά διλήμματα που προκύπτουν από τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην υποκίνηση βίαιων ενεργειών, παρέχοντας προτάσεις για μελλοντική έρευνα και πολιτική. Εν κατακλείδι, διατυπώνονται ορισμένες συμπερασματικές και κριτικές σκέψεις που δημιουργήθηκαν κατά τη δημιουργία της προκείμενης εργασίας.

*«Δεν υπάρχει πιο άγριο θηρίο από τον άνθρωπο,
όταν κατέχει δύναμη ίση με τα πάθη του».*

Πλούταρχος (45-120 μ.Χ.)

Έλληνας ιστορικός, φιλόσοφος και βιογράφος.

Λέξεις- Κλειδιά: «Διέγερση», «Προτροπή», «Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης», «Κυβερνοτρομοκρατία».

Abstract

The present diplomatic work aims to present but mainly to raise concerns regarding the conduct of acts of a terrorist nature with the use of the Internet and in particular with the mobilization of Social Media (hereinafter M.K.D.). Initially, this work proceeds with an analysis of the definition of incitement to commit crimes, as described in the 184th article of the Greek criminal code, while at the same time it does not fail to focus on the use of these modern media as a tool to promote criminal activities. At the same time, the concept of cyber-terrorism and the challenges it brings to the existing legal structures are analyzed. In addition, the second chapter in a row talks about the characteristics and possibilities of M.K.D. In addition, cases of incitement to crimes with the use of N.C.D are listed. Through the presentation of specific cases and jurisprudence, the paper proposes improvements in the legislation, with the aim of strengthening the protection against these threats. Special reference is made to the cooperation of state and international agencies to effectively deal with the phenomenon. Finally, the research examines the technological developments and ethical dilemmas arising from the use of social media in inciting violent actions, providing suggestions for future research and policy. In conclusion, some concluding and critical thoughts that were generated during the creation of the present work are formulated.

“There is no beast more savage than man,
when he possesses power equal to his passions”.

Plutarch (AD 45-120)

Greek historian, philosopher and biographer.

Keywords: "Incitement", "Incitement", "Social Media", "Cyberterrorism".

Μία σύντομη εισαγωγή στο θέμα...

Είναι αναμφισβήτητο το γεγονός πως στη σημερινή εποχή, η οποία κάλλιστα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως εποχή της «ψηφιακής επανάστασης», τα Μ.Κ.Δ. έχουν αναδειχθεί σε βασικά «εργαλεία» επικοινωνίας και κατ' επέκταση ανταλλαγής απόψεων και ιδεών. Ενώ, οι ανωτέρω πλατφόρμες επικοινωνίας προσφέρουν πολλές και ποικίλες δυνατότητες για την προώθηση της ελευθερίας της έκφρασης, συνάμα έχουν καταστεί ως ένα σημαντικό υπόβαθρο για τη προτροπή και τη διέγερση των χρηστών σε πράξεις βίας ή διχόνοιας¹, ακόμη και σε πράξεις αυτοκαταστροφικής φύσεως, όπως η αυτοχειρία². Τα κίνητρα του «υποψηφίου» δράστη να χρησιμοποιήσει τα Μ.Κ.Δ. είναι ουκ ολίγα και αποτελεσματικά³, ως προς τον σκοπό τους. Η ανωνυμία που προσφέρουν στον μέσο χρήστη, η εκρηκτική ταχύτητα με την οποία μεταδίδονται οι επιθυμητές πληροφορίες καθώς και η ευκαιρία προσέγγισης μεγάλου πλήθους προσώπων άνευ γεωγραφικών περιορισμών είναι μερικά «δείγματα γραφής» των δυνατοτήτων των ανωτέρω πλατφορμών.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Έλληνας Νομοθέτης δεν έμεινε αμέτοχος μπροστά στο νοσηρό αυτό κοινωνικό φαινόμενο. Συνεπώς, η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας, όπως ορίζεται στο άρθρο 184 παρ. 1 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα (Π.Κ.), αποκτά νέα διάσταση μέσα από τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης⁴. Η ανάπτυξη και η διεξόδυση των πλατφορμών αυτών στην καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου έχει δημιουργήσει ένα

¹ Noor Alhendi, Asem Baniamer, Nader Alsalamat, Muamar Salameh, Hamdah Alanazi. 26/09/2024. “Emoji crimes on social media applications”, σελ. 1-2. Περιοδικό: “Cogent Social Sciences” Εκδ.: Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group, Ηνωμένο Βασίλειο. {Online} Διαθέσιμο στον: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311886.2024.2374421> {Ανακτήθηκε στις 02/08/2024}.

² Yaremko Oksana, Banakh Serhiy, 2018. “Incitement to Suicide with Social Networks and the Internet: Problems of Criminal Liability in Ukraine”, σελ.: 271-272 επ. Απόσπασμα πρακτικών Επιστημονικού Συνεδρίου : “Advanced Computer Information Technologies Acit. 1-3 Ιουνίου 2018”, Τσεχική Δημοκρατία {Online}. Διαθέσιμο στον: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29495/1/29%20.pdf> (Ανακτήθηκε στις 30/07/2024).

³ Gillespie A. Alisdair, 2019. “Cybercrime. Key issues and Debates”, σελ.: 216 επ. Εκδ.: Routledge. Ηνωμένο Βασίλειο.

⁴ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελισάβετ, 2016. «Η ποινική αντιμετώπιση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στην Ελλάδα», σελ.: 1649 επ. Απόσπασμα από τον Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη: «Εγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης». Εκδ.: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

νέο περιβάλλον όπου οι εγκληματικές ενέργειες προωθούνται με τρόπους⁵ που δεν ήταν δυνατοί στις παραδοσιακές μορφές επικοινωνίας.

Το εν λόγω παραβατικό φαινόμενο και αδίκημα αποτελεί μία σύγχρονη μορφή εγκληματικής δραστηριότητας, μέσω του Διαδικτύου, η οποία «ακούει» στο όνομα: «Κυβερνοτρομοκρατία»⁶. Στο επίκεντρο αυτής της μελέτης βρίσκεται η ανάλυση του τρόπου με τον οποίο οι νέες τεχνολογίες διευκολύνουν τη διέγερση σε εγκληματικές πράξεις και βίαιες συμπεριφορές⁷, καθώς και η σύνδεσή τους με φαινόμενα κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Τα κοινωνικά δίκτυα, όπως το Facebook, το Twitter και το YouTube, παρέχουν ειδικές πλατφόρμες επικοινωνίας (πεδίο σχολίων, δυνατότητα live chat και ούτω καθεξής) όπου τέτοιες πράξεις μπορούν να λάβουν χώρα με άμεσο και εκτεταμένο τρόπο, επιτρέποντας στους χρήστες να διαμοιράζονται περιεχόμενο με χιλιάδες ή και εκατομμύρια άλλους σε πραγματικό χρόνο. Στις περιπτώσεις που τέτοιου είδους περιεχόμενο ενθαρρύνει ή υποκινεί πράξεις βίας ή εγκληματικές ενέργειες, προκύπτει μια νέα πρόκληση για το ποινικό δίκαιο, καθώς ο τρόπος και η ταχύτητα διάδοσης τέτοιων μηνυμάτων δυσκολεύει την αποτροπή και τη δίωξη των υπευθύνων⁸. Η δυνατότητα ανωνυμίας που παρέχουν πολλές πλατφόρμες καθιστά ακόμα πιο δύσκολη την ταυτοποίηση των δραστών, ενώ ταυτόχρονα αυξάνει την αποτελεσματικότητα του μηνύματος της υποκίνησης⁹.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οδηγία (ΕΥ) 2017/741 σχετικά με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας επιβάλλει στα κράτη μέλη να θεσπίσουν νομοθεσία για τη δημόσια υποκίνηση σε τρομοκρατικά αδικήματα, ανεξαρτήτως αν η διέγερση πραγματοποιείται εντός ή εκτός διαδικτύου¹⁰. Το άρθρο 10 της εν λόγω Οδηγίας ορίζει ότι η δημόσια υποκίνηση σε εγκληματικές

⁵ Maghaireh Mansour Alaidin, 12/07/2024. “Cybercrime Laws in Jordan and Freedom of Expression: A Critical Examination of the Electronic Crimes Act 2023, Περιοδικό: “International Journal of Cyber Criminology”. σελ.: 27-28. Εκδ.: “H&N PUBLISHERS UK LIMITED”, Ηνωμένο Βασίλειο. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://cybercrimejournal.com/menuscript/index.php/cybercrimejournal/article/view/268?cf_ch1_tk=RUCv1VxSDpUnjV5JNGVMHKTFFinmhJ8TkTjVcOT47ZY-1726779540-0.0.1.1-4948 (Ανακτήθηκε στις 03/08/2024).

⁶ Laura Mayer Lux. 2018. “Una definición de ciberterrorismo”. Περιοδικό: “Revista chilena de derecho y tecnología” {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0719-25842018000200005 (Ανακτήθηκε στις 03/08/2024).

⁷ Καργόπουλος Αλέξανδρος-Ιωάννης (άγνωστης ημεροχρονολογίας). «Κυβερνο-έγκλημα: Βασικές έννοιες και ζητήματα ουσιαστικού ποινικού δικαίου». Εισήγηση στην Εθνική Σχολή Δικαστών {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2018/kargopoulos.pdf> (Ανακτήθηκε στις 03/08/2024).

⁸ Mutahi Patrick and Kimari Brian, Αύγουστος 2017. “The Impact of Social Media and Digital Technology on Electoral Violence in Kenya”, σελ.: 17 επ. IDS Working Paper 493, Brighton, Ηνωμένο Βασίλειο {Online}. Διαθέσιμο

στον: https://opendocs.ids.ac.uk/articles/report/The_Impact_of_Social_Media_and_Digital_Technology_on_Electoral_Violence_in_Kenya/26454076?file=48235801 (Ανακτήθηκε στις 10/08/2024)

⁹ Howard N. Philip, Parks R. Malcolm, Απρίλιος 2012. “Social Media and Political Change: Capacity, Constraint, and Consequence”. Περιοδικό Journal of Communication, Volume 62, Issue 2, Pages 359–362. Εκδ.: International Communication Association, Η.Π.Α.

¹⁰ Οδηγία (ΕΕ) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, 15/03/2017 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

πράξεις τρομοκρατίας πρέπει να τιμωρείται ανεξαρτήτως του αν πραγματοποιείται μέσω των ΜΚΔ¹¹. Στη Διεθνή έννομη τάξη, η Διακήρυξη της Βουδαπέστης (2001) για το Κυβερνοέγκλημα έχει τεθεί ως θεμέλιο για τη διεθνή συνεργασία κατά της κυβερνοτρομοκρατίας¹². Η σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Κυβερνοέγκλημα (CETS No. 185) υποχρεώνει τα κράτη να υιοθετήσουν μέτρα για την καταπολέμηση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, περιλαμβανομένων των ενεργειών υποκίνησης σε βία μέσω διαδικτύου¹³

Επιπρόσθετα, είναι γεγονός πως η διεθνής έννομη τάξη με τη σειρά της έχει αναγνωρίσει την ταχέως αναπτυσσόμενη απειλή της τρομοκρατίας και για αυτό έχει προχωρήσει σε διάφορες κινήσεις-κυρίως νομοθετικής φύσεως-που θα ενισχύσουν την προσπάθεια αντιμετώπισης του ανωτέρου νοσηρού φαινομένου. Ενδεικτικά, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) και μέσω του Συμβουλίου Ασφαλείας έχει προβεί στην έκδοση αρκετών ψηφισμάτων που αφορούν την καταπολέμηση της διαδικτυακής τρομοκρατίας, όπως επί παραδείγματι το Ψήφισμα 2178/2014¹⁴. Στο Ψήφισμα αυτό αναγνωρίζεται και νομοθετικά η σημασία της επικινδυνότητας της Κυβερνοτρομοκρατίας καθώς και κατ' επέκταση της προτροπής σε βίας από τρομοκρατικές οργανώσεις¹⁵. Τέλος, Το Ψήφισμα αυτό ενθαρρύνει τα κράτη-μέλη να συνεργαστούν για την ανάπτυξη κοινών μηχανισμών καταπολέμησης της διαδικτυακής τρομοκρατίας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη ρύθμιση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης¹⁶.

Επιπλέον, όσον αφορά τη Διεθνή Συνεργασία μεταξύ των διαφόρων σχετικών φορέων και οργανισμών, εξέχων παράγοντας και η Europol¹⁷, η οποία μέσω της μονάδας Internet Referral

απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου, Άρθρο 10. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32017L0541> (Ανακτήθηκε στις 04/08/2024).

¹¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 01/10/2015. Δελτίου Τύπου: «Ερωτήσεις και απαντήσεις σχετικά με το πρώτο ετήσιο συνέδριο της ΕΕ για τα θεμελιώδη δικαιώματα: πρόληψη και καταπολέμηση του αντισημιτισμού και της ισλαμοφοβίας στην Ευρώπη». Βρυξέλλες {Online}. Διαθέσιμο στον: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/MEMO_15_5739 (Ανακτήθηκε στις 04/08/2024).

¹² Lynne D. Roberts, 2009. “Cyber Identity Theft”, τόμος 1^{ος}, σελ.: 21-36. Απόσπασμα από το εγχειρίδιο : “Handbook of Research on Technoethics” των Rocci Luppigini & Rebecca Adell. Εκδ.: Information Science Reference. Η.Π.Α.

¹³ Συμβούλιο της Ευρώπης, 23. 11. 2001 “Convention on Cybercrime”, σελ.: 19 επ. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://rm.coe.int/1680081561&ved=2ahUKEwiedzuz7-SIAxXPOfEDHRgAF1YQFnoECBMQAQ&usq=AOvVaw1bKfYU_1o-TDdv6M8jhbUg (Ανακτήθηκε στις 05/08/2024).

¹⁴ United Nations, Security Council, 24/09/2014. “Resolution 2178 (2014) Adopted by the Security Council at its 7272nd meeting, on 24 September 2014”, σελ.: 2/8.

¹⁵ David S. Wall, 2007. “Cybercrime: The Transformation of Crime in the Information Age”, σελ.: 123 επ. Εκδ.: Polity, Ηνωμένο Βασίλειο.

¹⁶ Cory Kopitzke, Χειμώνας 2017. “Security Council Resolution 2178 (2014): An Ineffective Response to the Foreign Terrorist Fighter Phenomenon”, σελ.: 311 επ. Περιοδικό: Indiana Journal of Global Legal Studies Vol. 24, No. 1. Εκδ.: Published By: Indiana University Press, Η.Π.Α.

¹⁷ Europol, 15/12/2023. “Violent hate crimes targeted in joint action day” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/violent-hate-crimes-targeted-in-joint-action-day> (Ανακτήθηκε στις 06/08/2024).

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Unit (IRU)¹⁸ έχει αναλάβει τον εντοπισμό και την κατάργηση διαδικτυακού περιεχομένου που σχετίζεται με την τρομοκρατία. Σύμφωνα με την Europol, εκατοντάδες χιλιάδες λογαριασμοί και αναρτήσεις έχουν αφαιρεθεί από διάφορες πλατφόρμες, με στόχο την καταπολέμηση της προπαγάνδας και της υποκίνησης σε βία¹⁹.

Ωστόσο, δεν μπορεί να παραβλεφθεί το γεγονός πως υφίστανται πολλές προκλήσεις, όσον αφορά το προκείμενο θέμα. Η πρόκληση που θέτουν τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης στη δίωξη της υποκίνησης σε εγκλήματα είναι πολλαπλή. Αφενός, οι πλατφόρμες αυτές λειτουργούν σε παγκόσμιο επίπεδο, γεγονός που περιπλέκει τη δικαιοδοσία των εθνικών αρχών²⁰. Αφετέρου, η δυνατότητα διάδοσης μηνυμάτων σε πραγματικό χρόνο δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο όπου η αντίδραση των αρχών συχνά έρχεται αργά. Μία από τις κυριότερες προκλήσεις είναι η δυσκολία στην ταυτοποίηση των δραστών που χρησιμοποιούν πλατφόρμες όπως το Facebook, το Twitter, και άλλες για να υποκινήσουν εγκληματικές πράξεις²¹. Η δυνατότητα ανωνυμίας ή χρήσης ψευδωνύμων επιτρέπει στους χρήστες να δημοσιεύουν περιεχόμενο χωρίς τον κίνδυνο άμεσης αποκάλυψης της ταυτότητάς τους, κάτι που δυσχεραίνει την άμεση δράση των αρχών επιβολής του νόμου²². Η έλλειψη συνολικής νομικής εναρμόνισης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο καθιστά ακόμα πιο δύσκολο το έργο της παρακολούθησης και δίωξης της υποκίνησης σε εγκληματικές πράξεις μέσω ΜΚΔ²³.

Πρόσθετα, η ταχύτητα με την οποία διαδίδονται τα μηνύματα σε ψηφιακό περιβάλλον ενισχύει την απειλή. Μέσα σε λίγα λεπτά, ένα μήνυμα μπορεί να έχει γίνει viral, δημιουργώντας ένα κύμα διχόνοιας ή κινητοποιώντας άτομα για τη διάπραξη βίαιων ενεργειών²⁴. Η δυνατότητα

¹⁸ Chang Brian, 29/01/2018. "From Internet Referral Units to International Agreements: Censorship of the Internet by the UK and EU" σελ.: 54 επ. Περιοδικό Columbia Human Rights Law Review, Forthcoming {Online}. Διαθέσιμο στον: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3062909, Η.Π.Α. (Ανακτήθηκε στις 06/08/2024).

¹⁹ Musolino Santina, 22/04/2021. "EU policies for preventing violent extremism: a new paradigm for action? Las políticas de la UE para la prevención del extremismo violento? un nuevo paradigma de acción?" 39 Περιοδικό: Revista CIDOB d'Afers Internacionals n. ° 128, p. 39-57, Ιταλία. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.cidob.org/en/publication/eu-policies-preventing-violent-extremism-new-paradigm-action> (Ανακτήθηκε στις 07/08/2024).

²⁰ Arie W. Kruglanski & Mr. David Webber, 2002. "The Psychology of Radicalization", σελ.: 380-381 Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, Γερμανία {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.zis-online.com/dat/artikel/2014_9_843.pdf&ved=2ahUKewj67N6E3eaIAxWQVPEDHeznGGkQFnoECBcQAQ&usg=AOvVaw0JXViU1yB0MfRmd2AZxpgC (Ανακτήθηκε στις 07/08/2024)

²¹ Marisol Sandoval & Christian Fuchs, 12/06/2009. "Towards a critical theory of alternative media". Περιοδικό: Telematics and Informatics 27, σελ.: 141-150. Εκδ.: Elsevier Ltd, Ηνωμένο Βασίλειο.

²² Claudia Padovani, Andrew Calabrese. 2014. "Communication Rights and Social Justice: Historical Accounts of Transnational Mobilizations", σελ.: 152-163. Εκδ.: Palgrave Macmillan, Ηνωμένο Βασίλειο.

²³ Murray Li, T. 2007. "The Will to Improve: Governmentality, Development and the Practice of Politics", σελ.: 82-83. Durham: Duke University Press, Ηνωμένο Βασίλειο.

²⁴ Monstasari Reza, 2024. "Cyberspace, Cyberterrorism and the International Security in the Fourth Industrial Revolution. Threats, Assessment and Responses", σελ.: 20. Εκδ.: Springer, Η.Π.Α.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

των ΜΚΔ να φτάσουν σε ευρεία κοινά, τα οποία μπορεί να μην είχαν επαφή με ακραίες ιδεολογίες υπό κανονικές συνθήκες, αποτελεί έναν επιπλέον κίνδυνο²⁵. Οι πλατφόρμες συχνά δεν έχουν σαφή μηχανισμό για την παρακολούθηση και αποτροπή της εξάπλωσης επικίνδυνου περιεχομένου, ή

επιτρέπουν σε τέτοιου είδους υλικό να παραμείνει ενεργό μέχρι να αναφερθεί από χρήστες Αξιοσημείωτο είναι ότι η διάκριση μεταξύ ελευθερίας λόγου και υποκίνησης βίας καθίσταται θολή. Σε πολλές περιπτώσεις, οι δράστες υποστηρίζουν ότι ασκούν το δικαίωμά τους στην ελευθερία του λόγου. Ωστόσο, η ψηφιακή διάσταση της επικοινωνίας έχει επιφέρει μεταβολές στη νομική ερμηνεία του τι συνιστά «υποκίνηση» σε βία ή διχόνοια²⁶. Η νομολογία της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αρχίσει να προσαρμόζεται στις νέες αυτές συνθήκες, ιδιαίτερα μέσω αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων²⁷.

Τέλος, όσον αφορά τα μέτρα αντιμετώπισης, σε εθνικό επίπεδο, η Ελλάδα έχει αρχίσει να προσαρμόζει την ποινική της νομοθεσία ώστε να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που προκύπτουν από την υποκίνηση βίας και εγκλημάτων μέσω των ΜΚΔ²⁸. Το άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ. θεσπίζει την ποινική ευθύνη για όποιον δημόσια, είτε προφορικά είτε γραπτά είτε μέσω του διαδικτύου, προτρέπει σε εγκλήματα ή βία. Η δυνατότητα επέκτασης αυτής της διάταξης σε ψηφιακά περιβάλλοντα αποτελεί σημαντικό βήμα για την καταπολέμηση της κυβερνοτρομοκρατίας. Σε διεθνές επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί κανονιστικά μέτρα, όπως η Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, που επιβάλλει στις χώρες μέλη να λαμβάνουν μέτρα για την ποινικοποίηση της διάδοσης υλικού που προάγει τη βία και την τρομοκρατία στο διαδίκτυο. Αυτή η Οδηγία έχει ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία με το Νόμο 4689/2020, επισημαίνοντας τη δέσμευση της χώρας να εναρμονιστεί με τις διεθνείς εξελίξεις και τις σύγχρονες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο ψηφιακός κόσμος.

Η συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων, πλατφορμών κοινωνικών δικτύων, και οργανισμών επιβολής του νόμου κρίνεται επίσης απαραίτητη. Οι πλατφόρμες, όπως το Facebook και το Twitter, έχουν προχωρήσει στη λήψη μέτρων, εφαρμόζοντας αυστηρότερες πολιτικές ελέγχου

²⁵ Big Brother Watch (Organization), Μάιος 2018. “Face Off. The lawless growth of facial recognition in UK policing”, σελ.: 57-58. (Εκδόσεις: Ιδιωτική), Ηνωμένο Βασίλειο.

²⁶ Pain Paromita, 2024. “Global LGBTQQ. Social Media, Digital Technologies and Protest Mechanisms”, σελ.: 198-200. Εκδ.: Routledge, Η.Π.Α.

²⁷ Berger, A. A., 2019. “Media and communication research methods: An introduction to qualitative and quantitative approaches”, σελ.: 33. SAGE Publications, Inc. Guna wardene, Digital Transformation in Sri Lanka: Opportunities and challenges in pursuit of liberal policies, first publication. Friedrich Naumann Foundation (FNF) Sri Lanka

²⁸ Kritsotakis, G., Papanikolaou, M., Androulakis, E., & Philalithis, A. E., 2017. Associations of bullying and cyberbullying with substance use and sexual risk taking in young adults. *Journal of Nursing Scholarship*, 49(4), σελ.: 360–370. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28605163/> (Ανακτήθηκε στις 11/08/2024)

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

περιεχομένου και χρησιμοποιώντας τεχνολογίες τεχνητής νοημοσύνης²⁹ για την αυτόματη αναγνώριση και απόσυρση περιεχομένου που προάγει τη βία³⁰. Ωστόσο, αυτές οι ενέργειες δεν αρκούν. Απαιτείται μεγαλύτερη διαφάνεια και συνεργασία, με διαρκή επιτήρηση και ελέγχους

από ανεξάρτητους φορείς, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι πλατφόρμες συμμορφώνονται με τις νομικές απαιτήσεις. Ένα άλλο σημαντικό μέτρο που έχει προταθεί σε διεθνές επίπεδο είναι η προώθηση της εκπαίδευσης των πολιτών³¹. Η καλλιέργεια της ψηφιακής παιδείας και η ευαισθητοποίηση των πολιτών απέναντι στους κινδύνους της κυβερνοτρομοκρατίας μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στη μείωση της εξάπλωσης ακραίου περιεχομένου³². Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προωθήσει προγράμματα ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης, όπως η πρωτοβουλία "Safer Internet", η οποία απευθύνεται σε μαθητές και εκπαιδευτικούς και στοχεύει στην προώθηση ασφαλέστερων πρακτικών στο διαδίκτυο³³.

²⁹Inês Guedes, Margarida Martins & Carla Sofia Cardoso, 21/07/2022. "Exploring the determinants of victimization and fear of online identity theft: an empirical study", σελ.: 474 Volume 36, pages 472–497. Εκδ.: Palgrave Macmillan, Ηνωμένο Βασίλειο.

³⁰Miles, J. G., 2014. "Instagram power: Build your brand and reach more customers with the power of pictures", σελ.: 57. McGraw-Hill Education, Η.Π.Α.

³¹Meikle, G., & Young, S., 2012. "Media convergence", σελ.: 242 επ. (1st ed.). Εκδ.: Palgrave Macmillan, Ηνωμένο Βασίλειο.

³²U.S. Department of Justice. (άγνωστης ημεροχρονολογίας) "DOJ Strategic Plan Strategic Goal 2: Keep Our Country Safe". Objective 2.4: Enhance Cybersecurity and Fight Cybercrime {Online}. Διαθέσιμος στον: <https://www.justice.gov/doj/doj-strategic-plan/objective-24-enhance-cybersecurity-and-fight-cybercrime> (Ανακτήθηκε στις 12/08-2024).

³³David W. M. & Sakurai K, 2003. "Combating Cyber Terrorism: Improving Analysis and Accountability". Journal of Information Warfare {Online}. Διαθέσιμος στον: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.jstor.org/stable/26502765&ved=2ahUKewj2v97h8eaIAxXZAtsEHU3XET8QFnoECCwQAO&usq=AOvVaw2y8WM7qoXA7vlje_nN11CP (Ανακτήθηκε στις 12/08/2024)

Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό Πλαίσιο και Νομική Βάση.

1.1. Ορισμός και Ιστορική Αναδρομή της Διέγερσης σε Εγκλήματα.

Αποτελεί γνωστό τόπο και σημείο κοινής παραδοχής πως η ραγδαία εξελισσόμενη ανάπτυξη της τεχνολογίας και η ολοένα αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου³⁴ έχουν δημιουργήσει ένα «εύφορο» έδαφος για τη διάδοση της ρητορικής μίσους και μηνυμάτων που διεγείρουν τους χρήστες-πολίτες σε εκδήλωση βιαιοπραγιών και άλλου είδους έκνομων ενεργειών³⁵. Στην ελληνική έννομη τάξη το παρόν αδίκημα τυποποιείται κατά κύριο λόγο στο έκτο (6ο) κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα και συγκεκριμένα στο 184ο άρθρο αυτού³⁶.

1.2. Ανάλυση του Άρθρου 184 παρ. 1 Π.Κ.

Γενικότερα, η συγκεκριμένη διάταξη μαζί με λοιπές που βρίσκονται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο (άρθρα 183-197) του ελληνικού ποινικού κώδικα στοιχειοθετούν τα «Εγκλήματα κατά της Δημόσιας Τάξης». Ειδικότερα, στο εν λόγω άρθρο (184) έχουν ενοποιηθεί, βάσει της αιτιολογικής έκθεσης του Ν. 4619/2019, τα εγκλήματα των άρθρων 184, 192 και 196 (γνωστό και ως «Κατάχρηση Εκκλησιαστικού αξιώματος) του προϊσχύοντος Π.Κ./1950 και συνεπώς τα δύο τελευταία άρθρα (192 και 196) καταργήθηκαν της 30/06/2019³⁷.

Προστατευόμενο έννομο αγαθό της διάταξης αυτής είναι η εσωτερική ειρήνη της ολότητας³⁸, της γενικής ησυχίας των πολιτών καθώς και το δικαιολογημένο αίσθημα ασφάλειας (πρβλ. Τούσης/Γεωργίου, 1967, Α.Π. 858/2020, ΑΠ 850/2019), το οποίο πρέπει να υφίσταται αναντίρρητα σε μία ευνομούμενη πολιτεία. Για τη νομοτυπική υπόσταση του θεσπιζόμενου με

³⁴ Λιονάτου Αθανασίου, 22/03/2024. «Το αδίκημα της δημόσιας υποκίνησης βίας ή μίσους στα social media και η ελευθερία της έκφρασης: Αλληλοσυγκρουόμενα ή αλληλοριοθετούμενα μεγέθη;» Crime Times {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.crimetimes.gr/to-adikima-tis-dimosias-ypokinisis-vi/> (Ανακτήθηκε στις 14/08/2024).

³⁵ Συμεωνίδου- Καστανίδου Ελισάβετ, 2013. «Εκδηλώσεις ρατσισμού και ελευθερίας της έκφρασης». Περιοδικό Ποινικά Χρονικά, σελ.: 481 επ., Εκδ.: Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.

³⁶ Μανωλεδάκης Ιωάννης, 1990. Επιβουλή της Δημόσιας Τάξης. Εκδ.: Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη.

³⁷ Σεβαστίδης Θ. Χαράλαμπος, 2024. «Ποινικός Κώδικας Ι (Ν. 4619/2019)». Εκδ.: Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη.

³⁸ Schönke / Schröder, 2019 “Strafgesetzbuch: StGB”, σελ.: 113 επ. Εκδ.: C.H. Beck, Γερμανία.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

την προκείμενη διάταξη εγκλήματος απαιτείται δημόσια πρόκληση ή διέγερση σε διάπραξη κακουργήματος ή πλημμελήματος και ο δόλος του δράστη³⁹. Όσον αφορά τον δόλο αρκεί οποιοσδήποτε βαθμός αυτού, ακόμη και ενδεχόμενος, για την πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος.

Σκοπός της διάταξης αυτής είναι να τιμωρηθούν ιδιαίτερα επικίνδυνες συμπεριφορές είδους «απόπειρας ηθικής αυτουργίας», που ελλείπει αυτής θα παρέμεναν τυχόν ατιμώρητες⁴⁰. Επιπλέον, θεωρείται έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης διότι η πράξη αυτή (και συγκεκριμένα της πρόκλησης ή της διέγερση αόριστου αριθμού προσώπων σε τέλεση του κακουργήματος ή του πλημμελήματος (αναλόγως της περιπτώσεως) ευχερώς δύναται να προξενήσει κίνδυνο ⁴¹Δηλαδή, στη συγκεκριμένη περίπτωση ο κίνδυνος δεν αποτελεί στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης, αλλά απλώς ο νομοθετικός λόγος θέσπισης του εγκλήματος⁴². Συνοπτικά, ο ποινικός Νομοθέτης επιθυμεί να κατηγοριοποιήσει το συγκεκριμένο άρθρο σε τρεις υποκατηγορίες. Αρχικά, την πρώτη υποκατηγορία συνιστά ή πρόκληση ή διέγερση σε διάπραξη εγκλήματος (παράγραφοι 1 και 3, άρθρου 184). Για τέλεση της πράξης αυτής απαιτείται η δημόσια πρόκληση ή διέγερση με οποιονδήποτε τρόπο ή μέσω του διαδικτύου⁴³. Αναφορικά με τις δύο αυτές έννοιες (η κατανόηση των οποίων είναι καίριας σημασίας για τη θεωρητική βάση της έρευνας) πρόκληση (που υποδηλώνει δημιουργία σε άλλους απόφασης) ή προσπάθεια διέγερσης είναι όταν ο δράστης δημόσια ή με τη διάδοση εγγράφων, εικόνων ή παραστάσεων ή μέσων του διαδικτύου προκαλεί με πρόθεση ή προσπαθεί να διεγείρει άλλους στην επιχείρηση έκνομων συμπεριφορών (πρβλ. ΕφΑθ 1513/76). Διέγερση είναι η έμμεση πρόκληση, η οποία χρησιμοποιώντας τον ερεθισμό των πνευμάτων, τείνει στον ίδιο σκοπό με την πρόκληση, αλλά το διαφοροποιητικό τους στοιχείο είναι πως η διέγερση εμφανίζεται με την επίφαση της ελεύθερης απόφασης του διεγειρόμενου ⁴⁴Επιπλέον, δημόσια τελείται η παρούσα πράξη όταν απευθύνεται σε αόριστο αριθμό προσώπων και μη συνδεδεμένων προς τον δράστη με συγγενικές ή προσωπικές σχέσεις. Παράδειγμα της έκνομης αυτής συμπεριφοράς είναι όταν φίλαθλος προέτρεπε τους άλλους σε βιαιότητες κατά του διαιτητή (βλ. σχετ.: ΑΠ 737/78) ή όταν παράνομα συγκεντρωμένο και βίαιο πλήθος παροτρύνεται να μη διαλυθεί παρά την πρόσκληση αστυνομικής αρχής (πρβλ. Μανωλεδάκης Β, σελ.:81).

³⁹ Βούλγαρης Γεώργιος, 2010. «Τα εγκλήματα μίσους» Περιοδικό Ποινική Δικαιοσύνη, σελ.: 711-715. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

⁴⁰ Παπαδόγιαννης Γρ. Μιχαήλ, 1984. «Ερμηνεία Ποινικού Κώδικος», σελ.: 588-590. Εκδ.: Αδελφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα.

⁴¹ Stegbauer Andreas, 2000. “Rechtsextremistische Propaganda im Lichte des Strafrechts”. Εκδ.: Univ., Diss., Μόναχο, Γερμανία.

⁴² Μαγκάκη Γ.-Α. «Το έγκλημα της διεγέρσεως των πολιτών εις μισαλλοδοξίας κατά το άρθρον 192 Π.Κ., Περιοδικό Ποινικά Χρονικά 1963, σελ.: 385 επ.

⁴³ Γιαννόπουλος Ν. Γεώργιος, 2018. «Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική. Μία πρώτη προσέγγιση της σχέσης δικαίου & νέων τεχνολογιών», σελ.: 128-135. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

⁴⁴ Μπουρόπουλος Άγγελος, 1966. «Ποινικός Κώδιξ», σελ.: 49 επ. Εκδ.: Αφοι Σάκκουλα, Αθήνα.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Επιπλέον για την τέλεση της πράξης πρέπει το κοινό να παρωθείται σε διάπραξη κακουργήματος ή πλημμελήματος. Τα εγκλήματα αυτά πρέπει να είναι εγκλήματα από πρόθεση, αφού η παρούσα πράξη αποτελεί παραλλαγή της ηθικής αυτουργίας. Οι πράξεις αυτές μπορεί να έχουν οποιονδήποτε χαρακτήρα συμμετοχής (αυτουργία, ηθικής αυτουργίας, συνέργειας), σύμφωνα με Schönke/Schröder. Η τέλεση διέγερσης προϋποθέτει ότι η πράξη στην οποία παρωθείται το κοινό δεν είναι ειδικά καθορισμένη κατά τόπο, χρόνο και αντικείμενο. Η πράξη της παραγράφου 01 και 03 του εν λόγω άρθρου τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα έτος ή με χρηματική ποινή.

Η δεύτερη υποκατηγορία του συγκεκριμένου εγκλήματος είναι η πρόκληση ή διέγερση σε διάπραξη εγκλήματος μισαλλοδοξίας (βλ. σχετ. Αλικάκου Π, 2016 και Βούλγαρη Γ., 2010) (παράγραφοι 02 και 03, άρθρου 184). Για την τέλεση του παρόντος εγκλήματος απαιτούνται: α) Πρόκληση ή διέγερση σε βιαιοπραγίες και β) η πρόκληση σε βιαιοπραγίες να απευθύνεται και να προέρχεται ως προς τα παραγωγικά αίτια της βούλησης των δραστών από τα χαρακτηριστικά (μεμονωμένου προσώπου ή ομάδας) φυλής, χρώματος, θρησκείας, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, γενετήσιου προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικά φύλου⁴⁵.

1.3. Νομική Αντιμετώπιση της Κυβερνοτρομοκρατίας.

Η πράξη αυτή μπορεί να λάβει χώρα με οποιονδήποτε τρόπο (προφορικά ή γραπτά, με δημοσιεύματα εφημερίδων, ακόμη και μέσω διαδικτύου⁴⁶, όπου η τελευταία περίπτωση κρίνεται αρκετά πιο περίπλοκη και πολλές φορές κρυπτόμενη)⁴⁷. Για να μην υπάρξει το φαινόμενο της διπλής αξιολόγησης από το δικαιοδοτικό σύστημα⁴⁸, η πράξη της ανωτέρω περίπτωσης δεν αξιολογείται και ως έγκλημα με ρατσιστικά χαρακτηριστικά, δηλαδή δεν εφαρμόζεται το άρθρο

⁴⁵ Νούσκαλης Γεώργιος, 2022. Ο Ρατσιστικός λόγος μίσους ως μορφή του ρατσιστικού εγκλήματος. Εκδ.: Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη.

⁴⁶ Χουλιάρης Αθανάσιος, 2017. «Η ποινικοποίηση του μισαλλόδοξου λόγου στο φιλελεύθερο και δημοκρατικό κράτος δικαίου: Η ελληνική περίπτωση», Περιοδικό Νομικό Βήμα, Εκδ: Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

⁴⁷ Νούσκαλης Γεώργιος, 2021. «Οι προϋποθέσεις τιμώρησης του ομοφοβικού λόγου κατά το άρθρο 1 Ν 927/1979 στα πρόσφατα νομολογιακά παραδείγματα του ΕΔΔΑ και του Αρείου Πάγου (απόφαση στην υπόθεση «Lilliendahl κατά Ισλανδίας» και ΑΠ 858/2020) - Ερμηνευτική στροφή προς την κατεύθυνση ευρύτερης προστασίας κατά των διακρίσεων μετά το Ν 4285/2014» Περιοδικό Ποινική Δικαιοσύνη, σελ.: 6-14. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

⁴⁸ Συμεωνίδου- Καστανίδου Ελισάβετ, 2015. «Η ποινική αντιμετώπιση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στην Ελλάδα». Περιοδικό Ποινικά Χρονικά, σελ.: 729 επ., Εκδ.: Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

82Α του ελληνικού ποινικού Κώδικα⁴⁹. Η πράξη αυτή τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία (03) έτη ή χρηματική ποινή η πράξη της παραγράφου 02.

Τέλος, η πρόκληση ή η διέγερση των πολιτών σε βιαιοπραγίες μεταξύ τους ή σε αμοιβαία διχόνοια (παράγραφος 04, άρθρου 184) συνιστά την τρίτη υποκατηγορία του συγκεκριμένου εγκλήματος. Εκτός της πρόκλησης ή διέγερσης των πολιτών σε βιαιοπραγίες μεταξύ τους, ο Νομοθέτης εισάγει εδώ και την περίπτωση της αμοιβαίας διχόνοιας δημόσια και μάλιστα με οποιονδήποτε τρόπο. Αμοιβαία διχόνοια είναι η αποστροφή ομάδας πολιτών ή της ολότητας, η οποία συνήθως προηγείται των βιαιοπραγιών (σχετ. Μπουρόπουλος, άρθρο 192). Επιπλέον, για να πληρωθεί η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος αυτού πρέπει να διαταράσσεται συνεπεία της ανωτέρω και η κοινή ειρήνη των πολιτών, δηλαδή τόσο το αίσθημα ασφαλείας των πολιτών όσο και η εμπιστοσύνη της ολότητας στην αδιατάρακτη ειρηνική κατάσταση (σχετ. ΑΠ 208/91).

Συμπερασματικά, η κυβερνοτρομοκρατία ορίζεται ως η χρήση των υποδομών του κυβερνοχώρου για την τέλεση τρομοκρατικών ενεργειών, συμπεριλαμβανομένων επιθέσεων σε υπολογιστικά δίκτυα, διαδικτυακή προπαγάνδα, και την εξάπλωση απειλών ή βίας. Σύμφωνα με τον οργανισμό Europol, οι κυβερνοεπιθέσεις από τρομοκρατικές οργανώσεις δεν περιορίζονται μόνο στην καταστροφή ψηφιακών υποδομών, αλλά στοχεύουν και στην υπονόμευση της κοινωνικής σταθερότητας μέσω της χρήσης των ΜΚΔ για τη διάδοση μίσους, τη στρατολόγηση νέων μελών και την υποκίνηση βίας (Europol, 2021). Οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης έχουν εξελιχθεί σε ένα σημαντικό πεδίο δράσης για τρομοκρατικές ομάδες, καθώς τους προσφέρουν πρόσβαση σε παγκόσμιο ακροατήριο. Η αμεσότητα και η ανωνυμία που προσφέρουν τα ΜΚΔ επιτρέπουν στους χρήστες να διαδίδουν προπαγάνδα και να διενεργούν στρατολόγηση χωρίς άμεση αντίγρευση από τις αρχές επιβολής του νόμου. Όπως επισημαίνεται σε αναφορά της European Union Agency for Cybersecurity (ENISA), οι εγκληματίες και τρομοκράτες εκμεταλλεύονται τα ΜΚΔ για να διοχετεύουν ψευδείς ειδήσεις, να ενισχύουν πολώσεις και να καλλιεργούν κλίμα φόβου και αβεβαιότητας. Ωστόσο, για την καλύτερη κατανόηση του θέματος, δέον θα ήταν να αναλυθεί συνοπτικά η έννοια των Μ.Κ.Δ. καθώς και το περιεχόμενο του όρου αυτού, για να μπορέσει να κατανοηθεί καλύτερα από τον μελετητή το προκείμενο θέμα της προτροπής σε βία.

⁴⁹ Καϊάφα-Γκμπάντι Μαρία, 2016. «Η ποινική καταστολή της ρατσιστικής ρητορείας, των εγκλημάτων ρατσισμού και της ρατσιστικής διάκρισης: προς μία ουσιαστική προστασία της αξίας του ανθρώπου». Περιοδικό Ποινική Δικαιοσύνη, σελ.: 97 επ. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κεφάλαιο 2: Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και Διέγερση σε Εγκλήματα.

2.1. Χαρακτηριστικά και Δυνατότητες των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης.

Είναι γεγονός πως οι όροι «Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης» καθώς και «Ιστός 2.0» έχουν γίνει αρκετά δημοφιλείς τα τελευταία χρόνια⁵⁰ και οι οποίοι αφορούν την περιγραφή διαφόρων τύπων εφαρμογών του παγκόσμιου ιστού όπως είναι για παράδειγμα οι ιστοσελίδες, το “Twitter”, πρόσφατα “X”, οι Ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης όπως είναι το “Facebook”, το “Instagram” καθώς και οι πλατφόρμες διαμοιρασμού βίντεο, εικόνων και αρχείων ή τα “wiki”⁵¹. Καθώς η λέξη κοινωνικό κατέχει εξέχουσα θέση στον όρο μέσα κοινωνικής δικτύωσης τίθεται το ερώτημα τι είναι το κοινωνικό στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Πρέπει εδώ να αναφερθεί ότι ο όρος «Ιστός 2.0» επινοήθηκε το 2005 από τον Tim O’ Reilly, ιδρυτή του εκδοτικού οίκου O’ Reilly Media ο οποίος επικεντρώνεται στον τομέα της τεχνολογίας των υπολογιστών. Στο έργο του αυτό, ο O’ Reilly απαριθμεί τα ακόμα χαρακτηριστικά ως τα κύρια του ιστού 2.0.: Ριζική αποκέντρωση, ριζική εμπιστοσύνη, συμμετοχή αντί δημοσίευσης, οι χρήστες ως συντελεστές, πλούσια εμπειρία χρηστών, ο ιστός ως πλατφόρμα, έλεγχος των δεδομένων μας, συλλογική νοημοσύνη κ.ο.κ.⁵²

Ωστόσο, οι εφαρμογές των Μ.Κ.Δ. δεν είναι κάτι το νέο⁵³, πολλώ δε μάλλον η προέλευσή του μπορεί να εντοπιστεί νωρίτερα από το 2000⁵⁴. Λόγου χάριν, ιστολόγια υπήρχαν ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης υφίσταντο από το 1995

⁵⁰ Femi Olan, Uchitha Jayawickrama, Emmanuel Ogiemwonyi Arakpogun, Jana Suklan & Shaofeng Liu, 19/01/2022. “Fake news on Social Media: the Impact on Society”, σελ.: 443-444. Περιοδικό: Information Systems Frontiers (2024) 26:443–458 {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://link.springer.com/article/10.1007/S10796-022-10242-Z> (Ανακτήθηκε στις 17/08/2024).

⁵¹ Jim McGuigan, 15/10/2019. “Raymond Williams: Cultural Analyst”, σελ.: 112-155. Εκδ.: Intellect Ltd, Ηνωμένο Βασίλειο.

⁵² Tim O’ Reilly, 30/09/2005. “What Is Web 2.0, Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software”. O’ Reilly {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> (Ανακτήθηκε στις 17/08/2024).

⁵³ Manish Dhingraa, Rakesh K. Mudgalb, 22/07/2019. “Historical Evolution of Social Media: An Overview”, σελ.: 3-4. Περιοδικό: International Conference on Advances in Engineering Science Management & Technology (ICAESMT) - 2019, Uttaranchal University, Dehradun, Ινδία. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3395665 (Ανακτήθηκε στις 18/08/2024).

⁵⁴ Wayne Howell, 07/05/2023. “The Evolution of Social Media: Communication Transformed (1990-2020)”. LinkedIn {Online}. Διαθέσιμος στον: <https://www.linkedin.com/pulse/evolution-social-media-communication-transformed-1990-2020-howell/> (Ανακτήθηκε στις 18/08/2024).

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

(Classmates.com⁵⁵) και από το 1997 (SixDegrees.com⁵⁶) ενώ η Google ενεφανίσθη το 1999. Όσον αφορά την κοινωνική αναγνώριση που ήρθε τον 21^ο αιώνα, τα Μ.Κ.Δ. καθιερώθηκαν από τις πιο σημαντικές τεχνολογικές αλλά και κοινωνικές καινοτομίες του 21^{ου} αιώνα.

Ουσιαστικά, τα Μ.Κ.Δ., όπως προαναφέρθηκε και στην παραπάνω εισαγωγή, είναι πλατφόρμες που επιτρέπουν την αμφίδρομη επικοινωνία και τη διάχυση περιεχομένου σε πραγματικό χρόνο. Οι χρήστες έχουν την δυνατότητα να μοιράζονται πληροφορίες, ιδέες και προσωπικές απόψεις με ένα ευρύ κοινό, συχνά χωρίς σημαντικούς περιορισμούς. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά τους περιλαμβάνουν την ευκολία πρόσβασης, τη δυνατότητα άμεσης διάδοσης μηνυμάτων και το χαμηλό κόστος διανομής περιεχομένου⁵⁷.

Από σκοπιά τεχνικών χαρακτηριστικών, τα Μ.Κ.Δ. προσφέρουν έναν διαδραστικό τρόπο επικοινωνίας και δικτύωσης καθώς ο αλγοριθμικός τρόπος διάδοσης πληροφοριών αποδίδει μία στοχευμένη διάδοση πληροφοριών επιτρέπει την εμφάνιση στοχευμένου περιεχομένου που βασίζεται σε ενδιαφέροντα ή προηγούμενες αλληλεπιδράσεις⁵⁸. Ένα άλλο στοιχείο που τα καθιστά ισχυρά εργαλεία είναι η δυνατότητα «κατάστασης ανωνυμίας» που προσφέρουν, γεγονός που ενισχύει την ελευθερία έκφρασης αλλά ταυτόχρονα εντείνει τις προκλήσεις για τον έλεγχο παράνομου περιεχομένου. Ωστόσο, αυτή η τεχνολογία δεν χρησιμοποιείται πάντοτε για καλούς σκοπούς και με θεμιτά μέσα. Αντιθέτως, τα ΜΚΔ διευκολύνουν την επικοινωνία με μεγάλες ομάδες ατόμων και έτσι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την προώθηση εγκληματικών ενεργειών ή για τη διάδοση ιδεολογιών βίας και μίσους. Αυτή η πραγματικότητα έχει φέρει στο προσκήνιο το ζήτημα της διέγερσης σε εγκλήματα μέσω αυτών των πλατφορμών⁵⁹.

⁵⁵Classmates Blog, 26/02/2014. “Classmates Turns 18” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.classmates.com/blog/press-release/classmates-turns-18/?srsltid=AfmBOoo5hKkQkUdXjuvAmugOVVMe-XAnMoeqFTRT6zqGRG2iJTBux9PF> (Ανακτήθηκε στις 19/08/2024).

⁵⁶Yumna Hafeez, 11/06/2024. “First Social Media: The Evolution & Influence in 2024”. Social Champ {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.socialchamp.io/blog/first-social-media/> (Ανακτήθηκε στις 20/08/2024).

⁵⁷ Peter Urquhart, Paul Heyer, 2024. “Communication in History: Stone Age Symbols to Social Media”, σελ.: 213-214. Εκδ.: Routledge, Ηνωμένο Βασίλειο.

⁵⁸Selay Ilgaz Sumer, Nurettin Parilti, 2023. “Social Media Analytics in Predicting Consumer Behavior Series”, σελ.: 261. Εκδ.: CRC Press, Η.Π.Α.

⁵⁹ Alexander Tsesis, Νοέμβριος 2017. “Terrorist Incitement on the Internet, σελ.: 370. Περιοδικό: Fordham Law Review, Vol. 86, Η.Π.Α. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3661269 (Ανακτήθηκε στις 22/08/2024)

2.2. Περιπτώσεις Διέγερσης σε Εγκλήματα μέσω Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης.

Η διέγερση σε εγκλήματα μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αποτελεί ένα εξαιρετικά σύγχρονο και ανησυχητικό φαινόμενο, το οποίο συνδέεται άμεσα με τη διείσδυση της ψηφιακής τεχνολογίας στην καθημερινή ζωή των πολιτών. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook, το Twitter, και το Instagram, δεν είναι απλώς πλατφόρμες επικοινωνίας. Με την πάροδο των ετών μετατράπηκαν σε πεδία παθογόνους ανταλλαγής κοινωνικών μηνυμάτων και πληροφοριών όπου εκδηλώνονται επικίνδυνες συμπεριφορές, όπως η υποκίνηση βίας, η πρόκληση εγκλημάτων και η διάδοση διχαστικών ιδεών. Ιδιαίτερα ανησυχητική είναι η δυνατότητα αυτών των πλατφορμών να διασπείρουν μηνύματα με εκρηκτική ταχύτητα, επηρεάζοντας μαζικά ακροατήρια⁶⁰. Αυτό το φαινόμενο δεν περιορίζεται μόνο σε εθνικά σύνορα, αλλά αποτελεί παγκόσμιο πρόβλημα με σοβαρές επιπτώσεις στην ασφάλεια και τη σταθερότητα των κοινωνιών⁶¹.

Η σύνδεση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης με την κυβερνοτρομοκρατία δεν είναι τυχαία⁶². Οι πλατφόρμες αυτές χρησιμοποιούνται για να διευκολύνουν την εξάπλωση μηνυμάτων μίσους και για την προώθηση πολιτικών ή ιδεολογικών σκοπών που υπονομεύουν τη δημόσια τάξη και την ασφάλεια⁶³. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, η διέγερση σε εγκλήματα και βίαιες πράξεις μέσω των μέσων αυτών εμπίπτει στο πλαίσιο της ποινικής ευθύνης. Το άρθρο 184 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα ρυθμίζει τη δίωξη ατόμων που προτρέπουν άλλους σε εγκληματικές ή βίαιες πράξεις μέσω της δημόσιας ή διαδικτυακής επικοινωνίας. Πρέπει να σημειωθεί πως η ποινική ευθύνη για τη διέγερση σε εγκλήματα δεν περιορίζεται στη φυσική συμμετοχή σε βίαιες ενέργειες, αλλά επεκτείνεται και στην ηθική αυτουργία, δηλαδή στην πρόκληση ή παρακίνηση άλλων να διαπράξουν εγκλήματα⁶⁴. Σε αυτό το πλαίσιο, τα μέσα

⁶⁰ David Yallop, 1991. "To Encourage/Others", σελ.: 79-81. Εκδ.: Corgi, Καναδάς.

⁶¹ Malcolm Gladwell, 2007. "Blink: The Power of Thinking Without Thinking", σελ.: 18-19. Εκδ.: Back Bay Books-Little Brown, Η.Π.Α.

⁶² Martyn Landi, 09/08/2024. "Key questions: Social media moderation and inciting violence online Social media used as a tool to spread misinformation and incite violence has been a key issue during the recent unrest seen on Britain's streets". Independent {Online}. Διαθέσιμο στον <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/social-media-ofcom-britain-elon-musk-twitter-b2593986.html> (Ανακτήθηκε στις 23/08/2024).

⁶³ Andrejevic. M. 2013. "Infoglut: How Too Much Information is Changing the Way We Think and Know", σελ.: επ. Εκδ.: Routledge, Η.Π.Α.

⁶⁴ Joseph Jaconelli, 19/07/2017. "Incitement: A Study in Language Crime", σελ.: 3 επ. Περιοδικό Criminal Law and Philosophy. An International Journal for Philosophy of Crime, Criminal Law and Punishment (2018) 12:245-265. Εκδ.: Springer, Η.Π.Α. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://link.springer.com/journal/11572> (Ανακτήθηκε στις 22/08/2024).

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν το ιδανικό πεδίο δράσης για τέτοιου είδους συμπεριφορές, καθώς επιτρέπουν την άμεση και ευρεία διάδοση τέτοιων μηνυμάτων.

Οι περιπτώσεις διέγερσης σε εγκλήματα μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης δεν είναι μεμονωμένες. Μια χαρακτηριστική περίπτωση αφορά τη χρήση των πλατφορμών αυτών από τρομοκρατικές ομάδες για την υποκίνηση βίαιων πράξεων. Σύμφωνα με έκθεση της Europol⁶⁵, αρκετές τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα για να προπαγανδίσουν το μήνυμά τους, να στρατολογήσουν νέα μέλη και να υποκινήσουν επιθέσεις. Ένα παράδειγμα αποτελεί η τρομοκρατική επίθεση σε Χριστιανική εκκλησία της Νέας Ζηλανδίας το 2019⁶⁶, όπου ο δράστης είχε δημοσιεύσει μανιφέστα μίσους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης πριν την επίθεση και είχε μεταδώσει ζωντανά τη βίαιη πράξη. Ακόμα, περιπτώσεις όπου άτομα ή ομάδες χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα για να υποκινήσουν εγκλήματα ρατσιστικού μίσους είναι συχνές⁶⁷. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι δράστες δημοσιεύουν κείμενα ή βίντεο που στοχοποιούν συγκεκριμένες εθνοτικές ή θρησκευτικές ομάδες, προκαλώντας βία και εγκλήματα μίσους⁶⁸. Στη Γαλλία⁶⁹ ή στις Η.Π.Α.⁷¹, μετά από σειρά επιθέσεων κατά μουσουλμανικών κοινοτήτων, διαπιστώθηκε ότι οι δράστες είχαν επηρεαστεί από αναρτήσεις σε διαδικτυακές πλατφόρμες που τους ενθάρρυναν να προβούν σε τέτοιες πράξεις.

Μια ακόμη ανησυχητική περίπτωση αφορά τις προτροπές σε εγκλήματα μέσω της «κουλτούρας του μίσους» που καλλιεργείται σε διαδικτυακές κοινότητες. Ο όρος αυτός

⁶⁵ Europol, 26/07/2024. “Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2024” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2024#downloads> (Ανακτήθηκε στις 22/08/2024).

⁶⁶ Graham Macklin, Ιούλιος 2019. “The Christchurch Attacks: Livestream Terror in the Viral Video Age”, σελ.: 18-29.

CRSENTINEL (Combating Terrorism Center at West Point), Volume 12, Issue 6. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://ctc.westpoint.edu/christchurch-attacks-livestream-terror-viral-video-age/> (Ανακτήθηκε στις 23/08/2024).

⁶⁷ Brett Drury, Samuel Morais Drury, Md Arafatur Rahman, Ihsan Ullah. 09/05/2022. “A social network of crime: A review of the use of social networks for crime and the detection of crime”, σελ.: 2 επ. Περιοδικό: Online Social Networks and Media, Vol 30. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2468696422000155> (Ανακτήθηκε στις 23/08/2024).

⁶⁸ Christopher C. Yang, Tobun D. Ng, 2007. “Terrorism and Crime Related Weblog Social Network: Link, Content Analysis and Information Visualization”, σελ: 63-64. Πρακτικά: IEEE International Conference on Intelligence and Security Informatics, ISI {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://ieeexplore.ieee.org/document/4258673/authors> (Ανακτήθηκε στις 25/08/2024).

⁶⁹ Yucheng Xue, 21/09/2023. “French Content Moderation and Platform Liability Policies”. The Henry M. Jackson Scholl of International Studies. University of Washington. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://jsis.washington.edu/news/french-content-moderation-and-platform-liability-policies/> (Ανακτήθηκε στις 26/08/2024).

⁷⁰ Nick Amies, 17/09/2023. “Social media use during French riots stirs debate over power and control”. The Brussels Time {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.brusselstimes.com/597251/social-media-use-during-french-riots-stirs-debate-over-power-and-control> (Ανακτήθηκε στις 26/08/2024).

⁷¹ Donovan Joan, 05/01/2024. “Jan. 6 was an example of networked incitement – a media and disinformation expert explains the danger of political violence orchestrated over social media”. The Conversation {Online}. Διαθέσιμο στην: <https://theconversation.com/jan-6-was-an-example-of-networked-incitement-a-media-and-disinformation-expert-explains-the-danger-of-political-violence-orchestrated-over-social-media-220501> (Ανακτήθηκε στις 25/08/2024).

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

περιγράφει τη συνήθεια ομάδων ή ατόμων να προωθούν ακραία και βίαια ιδεολογικά μηνύματα μέσα από πλατφόρμες όπως το “Reddit”⁷² και το “4chan”⁷³. Σε αρκετές περιπτώσεις, τέτοιες διαδικτυακές κοινότητες ενθαρρύνουν τη διάπραξη εγκλημάτων και τη βία κατά ατόμων που αντιτίθενται στις ιδεολογίες τους. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η επίθεση στη συναγωγή του Pittsburgh το 2018, όπου ο δράστης είχε εκφράσει τις ακραίες απόψεις του σε διαδικτυακά φόρουμ προτού προβεί στην πράξη⁷⁴.

2.3: Νομικές προκλήσεις και αντιμετώπιση

Η αντιμετώπιση των περιπτώσεων διέγερσης σε εγκλήματα και πράξεων-συμπεριφορών βίας, μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, είναι πολύπλοκη και παρουσιάζει σοβαρές νομικές προκλήσεις⁷⁵. Ένα από τα κύρια προβλήματα είναι η διεθνής φύση αυτών των πλατφορμών, καθώς τα εγκλήματα που διαπράττονται σε ένα κράτος μπορεί να υποκινούνται από άτομα ή ομάδες που βρίσκονται σε άλλο κράτος. Αυτό δημιουργεί σοβαρές δυσκολίες στην εφαρμογή της νομοθεσίας⁷⁶ και στην καταπολέμηση αυτών των φαινομένων, καθώς απαιτείται διεθνής συνεργασία μεταξύ των κρατών. Επιπλέον, όπως έχει ήδη αναφερθεί επί των ανωτέρω, η ανωνυμία που παρέχουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στους χρήστες τους καθιστά δύσκολη την ανίχνευση και τη δίωξη των ατόμων που υποκινούν εγκλήματα. Σε πολλές περιπτώσεις, οι δράστες χρησιμοποιούν ψευδώνυμα και κρυφές ταυτότητες, καθιστώντας σχεδόν αδύνατη την άμεση ταυτοποίησή τους⁷⁷. Για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος, ορισμένα κράτη, όπως η

⁷² Center for Technology and Society, 08/01/2024. Έκθεση: “Antisemitism on Reddit: Addressing Moderator Concerns” ADL {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.adl.org/resources/report/antisemitism-reddit-addressing-moderator-concerns> (Ανακτήθηκε στις 28/08/2024).

⁷³ Myrow Rachael, 07/08/2019. “How Hate-Filled Groups Incite Violence From the Extreme Corners of the Internet”. KQED {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.kqed.org/news/11765841/how-hate-filled-online-groups-encourage-budding-psychopaths-to-kill-others> (Ανακτήθηκε στις 28/08/2024).

⁷⁴ Beckett Lois, 28/10/2018. “Pittsburgh shooting: critics object to Trump call for synagogue armed guards”. The Guardian {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.theguardian.com/us-news/2018/oct/28/pittsburgh-shooting-trump-remarks> (Ανακτήθηκε στις 30/08/2024).

⁷⁵ Hakim Neema, 2021. “How Social Media Companies Could Be Complicit in Incitement to Genocide”. Περιοδικό: Chicago Journal of International Law. The University of Chicago. The Law School. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://cjil.uchicago.edu/print-archive/how-social-media-companies-could-be-complicit-incitement-genocide> (Ανακτήθηκε στις 31/08/2024).

⁷⁶ Ned Temko, 05/09/2024. “Curbs on social media? Judges make it about criminal justice, not free speech”. The Christian Science Monitor. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.csmonitor.com/World/2024/0905/social-media-incitement-courts-free-speech> (Ανακτήθηκε στις 10/09/2024)

⁷⁷ The Abt Law Firm, 30/06/2024. “Social Media Evidence Admissibility. Legal Standards for Social Media Evidence” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.abtlaw.com/blog/2024/june/how-social-media-impacts-criminal-cases/> (Ανακτήθηκε στις 02/09/2024)

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Γερμανία, έχουν προχωρήσει στην εισαγωγή αυστηρών νομοθετικών μέτρων, όπως ο Νόμος για τη Βελτίωση της Επιβολής των Κανόνων στο Διαδίκτυο (NetzDG), ο οποίος υποχρεώνει τις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης να αφαιρούν παράνομο περιεχόμενο εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος.

Ωστόσο, η επιβολή του νόμου αντιμετωπίζει αντιδράσεις σε επίπεδο προστασίας της ελευθερίας του λόγου. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου οι κατηγορίες για διέγερση σε εγκλήματα μέσω κοινωνικών δικτύων έχουν προκαλέσει συζητήσεις σχετικά με το όριο μεταξύ της νόμιμης ελευθερίας της έκφρασης και της παράνομης διέγερσης σε εγκλήματα⁷⁸. Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση *Delfi AS v. Estonia* (2015) ανέδειξε την ανάγκη για ισορροπία μεταξύ της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και της καταπολέμησης του ρητορικού μίσους και της διέγερσης σε εγκλήματα μέσω διαδικτυακών πλατφορμών⁷⁹.

Οι περιπτώσεις διέγερσης σε εγκλήματα μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν ένα περίπλοκο και πολυδιάστατο ζήτημα που απαιτεί συντονισμένες ενέργειες σε διεθνές επίπεδο⁸⁰. Η ποινική αντιμετώπιση των ατόμων που χρησιμοποιούν αυτά τα μέσα για να υποκινήσουν εγκλήματα είναι απαραίτητη, αλλά ταυτόχρονα απαιτείται η προσεκτική διαχείριση της ισορροπίας μεταξύ της ασφάλειας και της ελευθερίας της έκφρασης⁸¹. Οι νομοθεσίες πρέπει να προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα που δημιουργεί η ραγδαία εξάπλωση της ψηφιακής επικοινωνίας, με στόχο την αποτελεσματική αντιμετώπιση της κυβερνοτρομοκρατίας⁸².

⁷⁸ FRA. European Union Agency for Fundamental Rights, Νοέμβριος 2016. "Incitement in media content and political discourse in EU Member States Contribution to the second Annual Colloquium on Fundamental Rights", σελ.: 12 επ. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/201647/fra_media_and_incitement_paper_197_52.pdf (Ανακτήθηκε στις 02/09/2024)

⁷⁹ Wibke Kristin Timmermann, Δεκέμβριος 2006. "Incitement in international criminal law", σελ.: 832 επ. *International Review of the Red Cross*, Vol 88, Number 864 {Online}. Διαθέσιμο στον: https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc_864_6_0.pdf (Ανακτήθηκε στις 02/09/2024).

⁸⁰ Έκθεση, Μάρτιος 1999, "Botschaft betreffend das Ubereinkommen uber die Verhutung und Bestrafung des Volkermordes sowie Die entsprechende Revision des Strafrechts", No. 99.033, p. 534.

⁸¹ Juliana Palmier, Μάιος 2022. "Can Social Media Corporations be held Liable Under International Law for Human Rights Atrocities? Law for Human Rights Atrocities?", σελ.: 167-168. Περιοδικό: *Pace International Law Review* {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1421&context=pilr> (Ανακτήθηκε στις 03/09/2024).

⁸² Heinze Alexander, 2022. "Social Media and the Criminal Law", σελ.: 47 επ. Εκδ.: Clarus Press, Ιρλανδία.

Κεφάλαιο 3: Εθνικό Επίπεδο

3.1. Εφαρμογή του Άρθρου 184 παρ. 1 Π.Κ. στην Πράξη-Νομολογία.

Είναι γεγονός πως η εφαρμογή του 184^{ου} Άρθρου του ελληνικού Ποινικού Κώδικα έχει ως σκοπό την προστασία της δημόσιας τάξης και της τήρησης της ευνομίας από τη διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας. Ωστόσο, η άνοδος και η ταχέως αναπτυσσόμενη «εγκαθίδρυση» των Μ.Κ.Δ., έχει καταστήσει τις πλατφόρμες αυτές ως ένα κρίσιμο εργαλείο τόσο για θετικές όσο και για αρνητικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις⁸³. Στις τελευταίες, ο μελετητής μπορεί αβίαστα να διακρίνει πλήθος διαδικτυακών αναρτήσεων, ομάδες συζητήσεων (λατινιστί forum) καθώς και οι αναρίθμητοι διαμοιρασμοί περιεχομένου (γνωστότεροι τοις πάσι με τον όρο «Κοινοποίηση») συνιστούν τα Μ.Κ.Δ. ως ένα εύφορο έδαφος⁸⁴ για ενέργειες και δράσεις παρακίνησης βίας⁸⁵. Στη βάση του αναλυόμενου άρθρου, η ποινική δίωξη είναι ιδιαίτερος δύσκολη διότι απαιτούνται αποδεικτικά στοιχεία ότι ο δράστης είχε ως σκοπό (άμεσο) τη διέγερση σε εγκλήματα. Η απόδειξη, επομένως, του άμεσου σκοπού του δράστη δυσκολεύει πολλές φορές τις αρμόδιες αρχές και οργανισμούς να τεκμηριώσουν επαρκώς⁸⁶ τη διάπραξη του αδικήματος και ιδιαίτερα όταν τα μηνύματα είναι ασαφή, αμφίσημα ή διαβιβάζουν την επιθυμία για προτροπή σε εγκλήματα «εν κρυπτώ»⁸⁷.

⁸³ Σταυρακίδης Γιώργος, 12/08/2023. «Πώς η βία υποκινείται μέσα από τα social media – Από τη Νέα Φιλαδέλφεια μέχρι την Μιανμάρ. Όσο εύκολο είναι πια να καλέσεις κόσμο σε μία συναυλία άλλο τόσο είναι εύκολο να καλέσεις κόσμο σε μία εκδήλωση μίσους. Διαβάστε περισσότερα εδώ: <https://parallaximag.gr/epikairotitita/pos-i-via-ypokineitai-mesa-apo-ta-social-media-apo-ti-nea-filadelfeia-mechri-tin-mianmar> . Parallaxi {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://parallaximag.gr/epikairotitita/pos-i-via-ypokineitai-mesa-apo-ta-social-media-apo-ti-nea-filadelfeia-mechri-tin-mianmar> (Ανακτήθηκε στις 03/09/2024).

⁸⁴U.S. Embassy in Greece, 2023. Έκθεση για τις θρησκευτικές ελευθερίες στην Ελλάδα για το έτος. Διαθέσιμο στον: https://gr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/206/Religious_Freedom_Greece_2023_Greek.pdf (Ανακτήθηκε στις 03/09/2024).

⁸⁵ Καρδάρη Αγγελική, 19/07/2017. «Ο επικίνδυνος «εθισμός» στη βία και ο ρόλος των social media» postmodern {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.postmodern.gr/2017/07/19/o-epikindynos-ethismos-sti-via-ke-o-rol-os-ton-social-media/> (Ανακτήθηκε στις 04/09/2024)

⁸⁶ Κώτσουλου Ν. Κυριάκος, 29/03/2024. «Ποινικό Δίκαιο και όρια ελεύθερης έκφρασης. Ποιο είναι το εξωτερικό όριο του πεδίου εφαρμογής των διατάξεων που περιορίζουν την ελευθερία του λόγου;» ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ Daily {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://daily.nb.org/arthrografia/poiniko-dikaio-kai-oria-elftheris-ekfrasis/> (Ανακτήθηκε στις 04/09/2024).

⁸⁷ Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 12/03/2021. «Η ρητορική μίσους στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης». Δελτίου Τύπου. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.hlhr.gr/psofos-%CE%B7-%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BF%CF%85%CF%83-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%B1-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA/> (Ανακτήθηκε στις 03/09/2024).

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Αξιοσημείωτο είναι πως η ελληνική νομολογία έχει περιορισμένη εμπειρία στην αντιμετώπιση δικαστικών υποθέσεων που εμπίπτουν στο Άρθρο 184 ΠΚ και σχετίζονται με τα ΜΚΔ. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες δικαστικές αποφάσεις που ασχολήθηκαν με περιστατικά παρακίνησης σε βία ή μίσος μέσω των κοινωνικών πλατφορμών. Ενδεικτικά, Η απόφαση Α.Π. 858/2020 αφορά τη δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους, καθώς και τη διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγίες ή διχόνοια, με επίκεντρο την υπόθεση ενός Μητροπολίτη. Ο κατηγορούμενος δημοσίευσε άρθρο στον προσωπικό του ιστολόγιο, το οποίο περιείχε εκφράσεις που μπορούσαν να προκαλέσουν μίσος και διακρίσεις σε βάρος των ομοφυλόφιλων, ειδικά με αφορμή το νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης. Το άρθρο χαρακτηρίστηκε από τους αναγνώστες του ως προσβλητικό και ικανό να προκαλέσει εχθροπάθεια κατά συγκεκριμένων ομάδων ανθρώπων. Το Δικαστήριο του Αρείου Πάγου, εξετάζοντας την υπόθεση, έκρινε ότι η καταδικαστική απόφαση για την πράξη αυτή ήταν ορθή, αλλά ανέτρεψε την καταδικαστική απόφαση για την κατηγορία της κατάχρησης εκκλησιαστικού αξιώματος. Αυτό έγινε λόγω αλλαγής της νομοθεσίας, καθώς ο νέος Ποινικός Κώδικας κατήργησε τη διάταξη του άρθρου 196 και αναμόρφωσε το άρθρο 184 που σχετίζεται με τη δημόσια διέγερση σε εγκλήματα, προσθέτοντας την προϋπόθεση της πρόκλησης κινδύνου για τη δημόσια τάξη. Στην περίπτωση αυτή, το δικαστήριο αναγνώρισε ότι η διέγερση σε βία πρέπει να σχετίζεται με πλημμέλημα ή κακούργημα και να υπάρχει άμεσος κίνδυνος για τη δημόσια τάξη. Η απόφαση αποδεικνύει την ανάγκη σαφούς νομικής διατύπωσης σχετικά με τη διέγερση σε βία ή μίσος, ειδικά σε περιπτώσεις δημόσιων αναρτήσεων, καθώς και την επιτακτική ανάγκη για εκσυγχρονισμό των νομοθετικών διατάξεων προκειμένου να αντικατοπτρίζουν τις σύγχρονες κοινωνικές και νομικές πραγματικότητες⁸⁸.

Στην υπόθεση αυτή (ΑΠ 850/2019) και υπό την εξέταση της έννοιας της προτροπή υπό ευρεία έννοια, ο κατηγορούμενος, αρχηγός κόμματος, κατηγορήθηκε για δημόσια ομιλία του, όπου υποτίθεται ότι προκάλεσε ή διέγειρε σε διάπραξη εγκλημάτων κατά δημοσιογράφων, λόγω της φρασεολογίας που χρησιμοποίησε, η οποία περιελάμβανε απειλητικές εκφράσεις. Το Δικαστήριο κήρυξε τον κατηγορούμενο αθώο, κρίνοντας ότι τα λόγια του, αν και επιθετικά, δεν ήταν ικανά να προκαλέσουν ή να διεγείρουν το ακροατήριό του σε διάπραξη πλημμελήματος ή κακούργημα⁸⁹. Ο Άρειος Πάγος θεώρησε ότι η ομιλία του κατηγορουμένου περιείχε υποθετικές δηλώσεις και όχι πραγματική προτροπή σε πράξεις βίας. Επιπλέον, η φράση «θα τους σπάγαμε τα κεφάλια» κρίθηκε ως υποθετική και δεν είχε σκοπό να προκαλέσει βίαιες πράξεις. Η απόφαση αυτή δείχνει τη λεπτή διαφορά μεταξύ της επιτρεπόμενης δημόσιας έκφρασης και της

⁸⁸ Α.Π. 858/2020

⁸⁹ Α.Π. 850/2019

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

παράνομης διέγερσης σε εγκλήματα. Επίσης, υπογραμμίζει τη σημασία του πλαισίου και του τρόπου με τον οποίο οι λέξεις επηρεάζουν το ακροατήριο. Η δημόσια ομιλία πρέπει να εξετάζεται με προσοχή, αλλά η διέγερση σε πράξεις βίας απαιτεί σαφή πρόθεση και κίνδυνο για τη δημόσια τάξη.

Επιπρόσθετα, Η απόφαση Α.Π. 486/1984 επικεντρώνεται στη διάκριση μεταξύ των άρθρων 184 και 186 του Ποινικού Κώδικα, τα οποία αφορούν τη δημόσια πρόκληση ή διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 184 Π.Κ., όποιος δημόσια προκαλεί ή διεγείρει σε διάπραξη κακουργήματος ή πλημμελήματος τιμωρείται με φυλάκιση έως τριών ετών. Βασικό στοιχείο για την εφαρμογή αυτού του άρθρου είναι ότι η πρόκληση ή η διέγερση δεν αφορά συγκεκριμένη πράξη που έχει καθοριστεί ως προς τον χρόνο, τον τόπο ή το αντικείμενο. Εάν η πρόκληση είναι πιο συγκεκριμένη και στοχεύει σε ορισμένη εγκληματική πράξη, τότε εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 186 Π.Κ., ενώ εάν τελεστεί το συγκεκριμένο έγκλημα, ο δράστης αντιμετωπίζεται ως ηθικός αυτουργός, σύμφωνα με το άρθρο 46 παρ. 1α Π.Κ. Η διάκριση αυτή είναι κρίσιμη, καθώς το άρθρο 184 Π.Κ. στοχεύει σε γενικές προτροπές που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε παραβατικές συμπεριφορές, χωρίς να προϋποθέτει ότι οι ακροατές θα διαπράξουν συγκεκριμένες πράξεις. Αντίθετα, το άρθρο 186 Π.Κ. τιμωρεί όσους προτρέπουν σε συγκεκριμένες εγκληματικές πράξεις. Στην απόφαση αυτή, τονίζεται ότι η πρόκληση σε εγκληματική συμπεριφορά χωρίς την εξειδίκευση της πράξης παραμένει εντός του πλαισίου του άρθρου 184 Π.Κ., ενώ εάν υπάρχει συγκεκριμένη στόχευση σε μια παράνομη ενέργεια, τότε προκύπτει εφαρμογή των αυστηρότερων διατάξεων περί ηθικής αυτουργίας. Με βάση αυτή την ερμηνεία, το δικαστήριο κατέληξε ότι η διάπραξη του εγκλήματος, όπως περιγράφεται στο άρθρο 184, απαιτεί μια πιο γενική πρόκληση χωρίς συγκεκριμένο προσδιορισμό, κάτι που διαφοροποιείται από τις πιο αυστηρές προβλέψεις του άρθρου 186⁹⁰.

Για παράδειγμα, σε υπόθεση του Εφετείου Αθηνών⁹¹, ασχολήθηκαν με την παρακίνηση σε πράξεις βίας κατά ομάδας ανθρώπων μέσω αναρτήσεων σε κοινωνικό δίκτυο. Οι αναρτήσεις περιείχαν ρητορική μίσους, και το δικαστήριο έκρινε ότι οι κατηγορίες πληρούσαν τα κριτήρια του Άρθρου 184 ΠΚ, επιβάλλοντας την ποινή. Αυτή η απόφαση αποδεικνύει ότι, αν και η απόδειξη παρακίνησης είναι απαιτητική, οι δικαστικές αρχές είναι πρόθυμες να την επιβάλουν όταν οι συνθήκες είναι σαφείς. Επιπλέον, άλλες αποφάσεις, όπως η νομική αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους μέσω διαδικτυακών πλατφορμών, έχουν αναδείξει την πρόκληση της

⁹⁰ Α.Π. 486/1984

⁹¹ ΕφΑθ. 1501/2017

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

απόδειξης της άμεσης συνάφειας μεταξύ του περιεχομένου και της πραγματικής πρόθεσης διάπραξης εγκλήματος.

3.2. Οι ανεξάρτητες Αρχές

Στην εφαρμογή του Άρθρου 184 παρ. 1 ΠΚ, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι ανεξάρτητες αρχές, όπως η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) και η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ), ιδιαίτερα μετά την ψήφιση του Νόμου 4951/2022 για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (DSA) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (για την οποία θα γίνει αναλυτικότερος λόγος κατωτέρω). Η ΕΕΤΤ⁹² μπορεί να εμπλακεί στην παρακολούθηση της εφαρμογής της νομοθεσίας στα ΜΚΔ, όσον αφορά την ασφάλεια των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και την αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου, συμπεριλαμβανομένης της ρητορικής μίσους και της διέγερσης σε βία. Έως το χρόνο συγγραφής του πονήματος αυτού, δεν έχει αναδυθεί κάποια εμπλοκή των ανωτέρων ανεξάρτητων αρχών λόγω DSA-DMA για την περίπτωση της προτροπής σε βιαιοπραγίες ή εγκλήματα.

Από την άλλη πλευρά, η ΑΠΔΠΧ⁹³ διασφαλίζει ότι κατά τη δίωξη τέτοιων εγκλημάτων δεν παραβιάζονται τα προσωπικά δεδομένα των χρηστών, τηρώντας το GDPR. Σύμφωνα με το DSA, οι διαδικτυακές πλατφόρμες πρέπει να εφαρμόζουν αυστηρότερες πολιτικές για την αποτροπή του παράνομου περιεχομένου. Οι ανεξάρτητες αρχές συνεργάζονται με τις πλατφόρμες για την εφαρμογή αυτών των κανονισμών, γεγονός που καθιστά πιο άμεση την αντιμετώπιση της ρητορικής που διέγειρε σε βία⁹⁴.

⁹² Η από 14/07/2021 τοποθέτηση Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφορικά με τη ρητορική που προάγει τον ρατσισμό και την ξενοφοβία και τις ειδικότερες προεκτάσεις που έχει η ρητορική αυτή όταν αναπτύσσεται στο διαδίκτυο. Αρ. Φακ: Α.Κ.Ρ. 62/2017, Α/Π 161/2019, Α/Π 557/2019, Α/Π 588/2019, Α/Π 1798/2019, Α/Π 1803/2019 Α/Π 271/2020, Α/Π 1252/2020, σελ: 14-15.

⁹³ Αρχή Προστασίας Δεδομένων (άγνωστης ημεροχρονολογίας). «Υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης και φόρουμ». {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.dpa.gr/el/enimerwtiko/thematikes_enotites/electronikesepikoinwnies/koinwnikadiktua (Ανακτήθηκε στις 05/09/2024)

⁹⁴ Βέρρας Δημήτρης, 23/04/2024. «Αρχές προστασίας δεδομένων και social media Γιατί οι εποπτικές αρχές του ΓΚΠΔ αποφεύγουν το Facebook, αλλά δεν φοβούνται να χρησιμοποιήσουν άλλα κοινωνικά δίκτυα;» LAWSPOT {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/arhes-prostasias-dedomenon-kai-social-media> (Ανακτήθηκε στις 05/09/2024).

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

3.3. Προτάσεις Βελτίωσης της Εθνικής Νομοθεσίας

Η ελληνική νομοθεσία, ενώ παρέχει το κατάλληλο νομικό πλαίσιο για την ποινικοποίηση της διέγερσης σε εγκλήματα μέσω των ΜΚΔ, μπορεί να βελτιωθεί σε πολλούς τομείς για να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες προκλήσεις της κυβερνοτρομοκρατίας. Μια πρόταση είναι η διεύρυνση των ορισμών της "διέγερσης" και του "εγκλήματος" ώστε να περιλαμβάνουν πιο ξεκάθαρα τις πράξεις που διαπράττονται στον ψηφιακό χώρο. Επιπλέον, η συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών, όπως η ΕΕΤΤ, η ΑΠΔΠΧ και άλλοι φορείς, θα μπορούσε να ενισχυθεί. Η ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης στις διαδικασίες ανίχνευσης και δίωξης του περιεχομένου που παρακινεί σε εγκλήματα, θα μπορούσε να επιταχύνει την αποτελεσματικότητα της δίωξης. Επίσης, προτείνεται η ευρύτερη εκπαίδευση των δικαστικών και εισαγγελικών αρχών σε θέματα διαδικτυακής εγκληματικότητας, ώστε να ενισχυθεί η εξειδίκευση στην ανίχνευση, αντιμετώπιση και δίωξη αυτών των περιστατικών. Η ανάπτυξη εξειδικευμένων δικαστικών ομάδων θα βελτίωνε τη διαχείριση τέτοιων υποθέσεων. Τέλος, η συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και η συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα κατά της κυβερνοτρομοκρατίας, όπως το Europol Internet Referral Unit (IRU), θα μπορούσε να προσφέρει πολύτιμη τεχνογνωσία και στήριξη στις ελληνικές αρχές.

Κεφάλαιο 4: Ενωσιακό Επίπεδο

4.1. Νομοθετικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο ενωσιακό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχει θεσπίσει μια σειρά από νομικά κείμενα που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων που συνδέονται με τη χρήση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης (ΜΚΔ) και τη διαδικτυακή ασφάλεια. Η οδηγία για τις ψηφιακές υπηρεσίες (Digital Services Act – DSA) και η οδηγία για τις ψηφιακές αγορές (Digital Markets Act – DMA) αποτελούν δύο βασικούς πυλώνες του σύγχρονου ενωσιακού νομοθετικού πλαισίου.

Αρχικά, η Οδηγία DSA (Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065) θεσπίζει ένα πλαίσιο για τις ψηφιακές πλατφόρμες με στόχο να ενισχύσει την ασφάλεια των χρηστών, να διασφαλίσει τη διαφάνεια και να προστατεύσει τα δικαιώματα των πολιτών. Ένα κρίσιμο σημείο της DSA είναι η επιβολή υποχρεώσεων στις μεγάλες διαδικτυακές πλατφόρμες, όπως το “Facebook” και το “Twitter”, να λαμβάνουν μέτρα για την αντιμετώπιση παράνομου περιεχομένου, συμπεριλαμβανομένων περιπτώσεων διέγερσης σε εγκληματικές ενέργειες και ρητορικής μίσους.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 19 της DSA⁹⁵ αναφέρεται στην υποχρέωση των πλατφορμών να διαθέτουν μηχανισμούς για την ταχεία αφαίρεση παράνομου περιεχομένου. Αυτό περιλαμβάνει περιεχόμενο που υποκινεί σε βία ή εγκλήματα, και η μη συμμόρφωση μπορεί να επιφέρει αυστηρές κυρώσεις, σύμφωνα με το άρθρο 52 της DSA⁹⁶. Η νομοθεσία αυτή θέτει ένα σαφές

⁹⁵ DSA (Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065) “In view of the different nature of the activities of ‘mere conduit’, ‘caching’ and ‘hosting’ and the different position and abilities of the providers of the services in question, it is necessary to distinguish the rules applicable to those activities, in so far as under this Regulation they are subject to different requirements and conditions and their scope differs, as interpreted by the Court of Justice of the European Union”.

⁹⁶ DSA (Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065) “The rules on such notice and action mechanisms should be harmonised at Union level, so as to provide for the timely, diligent and non-arbitrary processing of notices on the basis of rules that are uniform, transparent and clear and that provide for robust safeguards to protect the right and legitimate interests of all affected parties, in particular their fundamental rights guaranteed by the Charter, irrespective of the Member State in which those parties are established or reside and of the field of law at issue. Those fundamental rights include but are not limited to: for the recipients of the service, the right to freedom of expression and of information, the right to respect for private and family life, the right to protection of personal data, the right to non-discrimination and the right to an effective remedy; for the service providers, the freedom to conduct a business, including the freedom of

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

πλαίσιο ευθύνης για τις ψηφιακές υπηρεσίες και αποσκοπεί στη δημιουργία ενός ασφαλέστερου διαδικτύου για τους χρήστες, καθιστώντας την εφαρμογή της κρίσιμη για την καταπολέμηση της κυβερνοτρομοκρατίας.

Οδηγία για τις Ψηφιακές Αγορές (DMA)

Ο κανονισμός DMA (Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1925) επικεντρώνεται στις μεγάλες διαδικτυακές πλατφόρμες και στόχο έχει την προώθηση θεμιτού ανταγωνισμού στις ψηφιακές αγορές. Αν και ο κύριος σκοπός της DMA είναι η αντιμετώπιση μονοπωλιακών πρακτικών, η νομοθεσία αυτή συμβάλλει έμμεσα στην καταπολέμηση της διάδοσης παράνομου περιεχομένου και της διέγερσης εγκλημάτων, καθώς οι ψηφιακές πλατφόρμες που υπόκεινται στη DMA οφείλουν να ακολουθούν κανόνες που προωθούν τη διαφάνεια και τη λογοδοσία. Για παράδειγμα, σύμφωνα με το άρθρο 39 της DMA⁹⁷, οι πλατφόρμες οφείλουν να ενημερώνουν τους χρήστες για την αφαίρεση περιεχομένου, παρέχοντας σαφείς εξηγήσεις και διαδικασίες προσφυγής. Αυτό το μέτρο προάγει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία, αποτρέποντας την κατάχρηση των διαδικτυακών πλατφορμών για διέγερση σε εγκλήματα και ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών στη χρήση των ψηφιακών υπηρεσιών.

4.2. Ενωσιακή Νομολογία και Υποθέσεις

contract; for parties affected by illegal content, the right to human dignity, the rights of the child, the right to protection of property, including intellectual property, and the right to non-discrimination. Providers of hosting services should act upon notices in a timely manner, in particular by taking into account the type of illegal content being notified and the urgency of taking action. For instance, such providers can be expected to act without delay when allegedly illegal content involving a threat to life or safety of persons is being notified. The provider of hosting services should inform the individual or entity notifying the specific content without undue delay after taking a decision whether or not to act upon the notice”.

⁹⁷DMA (Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1925) | “In certain cases, for instance through the imposition of contractual terms and conditions, gatekeepers can restrict the ability of business users of their online intermediation services to offer products or services to end users under more favourable conditions, including price, through other online intermediation services or through direct online sales channels. Where such restrictions relate to third-party online intermediation services, they limit inter-platform contestability, which in turn limits choice of alternative online intermediation services for end users. Where such restrictions relate to direct online sales channels, they unfairly limit the freedom of business users to use such channels. To ensure that business users of online intermediation services of gatekeepers can freely choose alternative online intermediation services or direct online sales channels and differentiate the conditions under which they offer their products or services to end users, it should not be accepted that gatekeepers limit business users from choosing to differentiate commercial conditions, including price. Such a restriction should apply to any measure with equivalent effect, such as increased commission rates or de-listing of the offers of business users”.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Η νομολογία της ΕΕ παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του νομικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της διέγερσης σε εγκληματικές πράξεις μέσω ΜΚΔ. Ένα παράδειγμα που ξεχωρίζει είναι η υπόθεση *Glawischnig-Piesczek κατά Facebook Ireland Limited (C-18/18)*⁹⁸, όπου το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) έκρινε ότι οι διαδικτυακές πλατφόρμες μπορούν να υποχρεωθούν να αφαιρέσουν παράνομο περιεχόμενο παγκοσμίως, και όχι μόνο σε ενωσιακό επίπεδο. Στην υπόθεση αυτή, το ΔΕΕ έκρινε ότι οι πλατφόρμες μπορούν να υποχρεωθούν να αφαιρέσουν ή να αποκλείσουν την πρόσβαση σε περιεχόμενο που θεωρείται παράνομο, εφόσον αυτό έχει κριθεί τέτοιο από εθνικό δικαστήριο. Η απόφαση αυτή ενισχύει την ευθύνη των διαδικτυακών πλατφορμών για την αποτροπή της διάδοσης περιεχομένου που διέγειρε σε εγκλήματα ή βία, και δείχνει την ευαισθησία της ΕΕ στην καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και της τρομοκρατίας μέσω διαδικτύου. Ένα άλλο σημαντικό παράδειγμα είναι η υπόθεση *Scarlet Extended SA κατά SABAM (C-70/10)*, όπου το ΔΕΕ έκρινε ότι οι ενδιάμεσοι πάροχοι υπηρεσιών δεν μπορούν να υποχρεωθούν να προβαίνουν σε γενική επιτήρηση του περιεχομένου που φιλοξενούν. Ωστόσο, στην υπόθεση αυτή διαφάνηκε η ισορροπία που πρέπει να τηρείται μεταξύ της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ανάγκης για την προστασία της δημόσιας τάξης και ασφάλειας.

4.3. Συνεργασία Κρατών Μελών και Ενωσιακών Φορέων

Η καταπολέμηση της διέγερσης σε εγκληματικές ενέργειες μέσω των ΜΚΔ απαιτεί συντονισμένες δράσεις σε ενωσιακό επίπεδο. Η ΕΕ έχει θεσπίσει μηχανισμούς που προωθούν τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και των ενωσιακών φορέων, όπως ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών (ENISA)⁹⁹, η Europol¹⁰⁰ και η Eurojust¹⁰¹. Η Europol έχει

⁹⁸ *Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited*, 04/06/2019.

⁹⁹ European Union Agency for Network and Information Security (ENISA), Ιανουάριος 2018. “Reference Incident Classification Taxonomy Task Force Status and Way Forward” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.enisa.europa.eu/publications/reference-incident-classification-taxonomy/%40%40download/fullReport&ved=2ahUKewjG0KL83-iIAxWIBdsEHYvOFP8QFnoECBMQAQ&usq=AOvVaw3er9GtJo7cUCIIYJGhd6ly> (Ανακτήθηκε στις 06/09/2024).

¹⁰⁰ Europol, 14/06/2024. “Europol-coordinated operation tackles the threat of terrorist-operated websites”. {Online}. Διαθέσιμο στην: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-coordinated-operation-tackles-threat-of-terrorist-operated-websites> (Ανακτήθηκε στις 07/09/2024).

¹⁰¹ Eurojust (άγνωστης ημεροχρονολογίας). “3.11 Terrorism”. {Online}. Διαθέσιμο στην: <https://www.eurojust.europa.eu/annual-report-2022/key-cases-and-developments/terrorism> (Ανακτήθηκε στις 06/09/2024).

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

ενεργό ρόλο στην ανίχνευση και την αποτροπή κυβερνοτρομοκρατικών ενεργειών, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων διέγερσης σε εγκλήματα μέσω διαδικτύου. Μέσω της European Cybercrime Centre (EC3), η Europol συνεργάζεται στενά με τις εθνικές αρχές των κρατών μελών για την παρακολούθηση και την αντιμετώπιση εγκληματικών δραστηριοτήτων στο διαδίκτυο. Επίσης, η Eurojust, ως δικαστικό όργανο συνεργασίας, υποστηρίζει τις εθνικές δικαστικές αρχές στις διασυνοριακές υποθέσεις που σχετίζονται με την κυβερνοτρομοκρατία και τη διέγερση σε εγκλήματα μέσω ΜΚΔ¹⁰².

Επιπλέον, η ENISA συμβάλλει στην ενίσχυση των εθνικών δυνατοτήτων κυβερνοασφάλειας και στη διασφάλιση της ενωσιακής ανθεκτικότητας έναντι των κυβερνοεπιθέσεων. Μέσα από την προώθηση της συνεργασίας και της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών, η ENISA συνεισφέρει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της διαδικτυακής ριζοσπαστικοποίησης. Τέλος, η συνεργασία των εθνικών αρχών με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι επίσης καθοριστική για την αποτελεσματική εφαρμογή του DSA και του DMA. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιβλέπει την εφαρμογή των ενωσιακών κανονισμών και διασφαλίζει ότι τα κράτη μέλη συμμορφώνονται με τις ενωσιακές υποχρεώσεις τους.

¹⁰² Eurojust (άγνωστης ημεροχρονολογίας). “Social Media Moderation Policy”, σελ.: 1-2. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/EJLegalFramework/2019-12_Social-Media-Moderation-Policy_EN.pdf&ved=2ahUKewiLuLLe4eiIAxXeSfEDHQilMjAQFnoECBYQAQ&usq=AOvVaw23k7k6RBhWMde-nPDG7bOA (Ανακτήθηκε στις 08/09/2024)

Κεφάλαιο 5: Διεθνές Επίπεδο

5.1. Διεθνείς Συμβάσεις και Συμφωνίες.

Ενδεικτικά, και για τη θεωρητική αλλά και για την πρακτική θεμελίωση της σημαντικά Νομοθετικά κείμενα αποτελούν αρχικά η Απόφαση-Πλαίσιο για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξеноφοβίας “Framework Decision on Combating Racism and Xenophobia”¹⁰³ Η Απόφαση-Πλαίσιο αυτή αποτελεί ένα από τα κύρια νομοθετικά εργαλεία της ΕΕ για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και της υποκίνησης σε βία. Υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν ότι η υποκίνηση σε βία ή μίσος κατά ομάδας ή ατόμου βάσει φυλής, χρώματος, θρησκείας, καταγωγής ή εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης είναι αξιόποινη ως ποινικό αδίκημα (όπως παραδείγματι το άρθρο 1 παράγραφος 1 που περιγράφει τις συμπεριφορές που πρέπει να ποινικοποιηθούν από την εσωτερική έννομη τάξη). Επιπλέον, η Οδηγία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας¹⁰⁴ της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει ρητά διατάξεις για την ποινικοποίηση της υποκίνησης σε τρομοκρατία, της στρατολόγησης για τρομοκρατία και της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο.

Επιπλέον, η Σύμβαση για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο(γνωστή και ως Σύμβαση της Βουδαπέστης) “Convention on Cybercrime (Budapest Convention)”, αν και επικεντρώνεται κυρίως στο έγκλημα στον κυβερνοχώρο, ασχολείται και με τις διαδικαστικές πτυχές της συλλογής ψηφιακών αποδεικτικών στοιχείων που σχετίζονται με τη ρητορική μίσους και την υποκίνηση σε βία. Παρέχει ένα πλαίσιο για τη διεθνή συνεργασία και νομική βοήθεια μεταξύ των συμβαλλόμενων χωρών, συμπεριλαμβανομένων των κρατών μελών της ΕΕ, για τη διερεύνηση και τη δίωξη εγκλημάτων στον κυβερνοχώρο, συμπεριλαμβανομένων αυτών που αφορούν την υποκίνηση. Επίσης όσον αφορά το Νομοθετικό Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών

¹⁰³ Council Framework Decision 2008/913/JHA of 28 November 2008 on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law.

¹⁰⁴ Directive (EU) 2017/541 on combating terrorism — Impact on fundamental rights and freedoms

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

εξέχουσα θέση κατέχει το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα¹⁰⁵ βάσει του 20ου άρθρου του ICCPR επιβάλλει την απαγόρευση από το νόμο κάθε προπαγάνδας για πόλεμο και κάθε υποκίνηση εθνικού, φυλετικού ή θρησκευτικού μίσους που συνιστά υποκίνηση σε διακρίσεις, εχθρότητα ή βία. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που επιβλέπει την εφαρμογή του ICCPR, έχει εκδώσει γενικά σχόλια που ερμηνεύουν τις υποχρεώσεις των κρατών να περιορίζουν τη ρητορική μίσους και την υποκίνηση, συμπεριλαμβανομένου του περιεχομένου που διαδίδεται στο διαδίκτυο. Επιπλέον, το Σχέδιο Δράσης της Ραμπάτ “Rabat Plan of Action” που αν και δεν είναι δεσμευτικό έγγραφο, παρέχει κατευθυντήριες γραμμές για την εξισορρόπηση της προστασίας της ελευθερίας της έκφρασης με την απαγόρευση της υποκίνησης σε μίσος.

Στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), σημαντική είναι η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του 2014 (Αρ. 2178), η οποία επικεντρώνεται στη χρήση του διαδικτύου από ξένους μαχητές και τρομοκρατικές οργανώσεις για τη στρατολόγηση, καθώς και την υποκίνηση σε πράξεις βίας. Η απόφαση αυτή εντάσσει την προτροπή σε εγκλήματα μέσω διαδικτύου ως μία από τις βασικές προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσουν τα κράτη, δίνοντας έμφαση στην ανάγκη για την ανάπτυξη διεθνών νομικών πλαισίων και μηχανισμών¹⁰⁶. Τέλος, η Διεθνής Σύμβαση για την Καταστολή της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας του 1999 αναφέρεται στη χρηματοδότηση τρομοκρατικών ενεργειών μέσω ψηφιακών μέσων, τα οποία συχνά χρησιμοποιούνται και για την προώθηση της διέγερσης σε εγκλήματα. Αυτή εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη δια κύρωσής της με νόμο το 2002¹⁰⁷. Τα άρθρα της σύμβασης αυτής παρέχουν ένα γενικό πλαίσιο για την ποινικοποίηση τέτοιων ενεργειών και την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση των διασυνοριακών απειλών.

5.2. Διεθνής Νομολογία και Περιστατικά.

Ωστόσο και η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (European Court of Human Rights) έχει επιδείξει σημαντική νομολογία που αφορά τη ρητορική μίσους ή της διέγερσης σε βία ή διχόνοιας. Χαρακτηριστικότερες αποφάσεις είναι η “Erbakan vs Turkey” (2006). Εν προκειμένω, το δικαστήριο αποφάσισε ότι οι δηλώσεις του Erbakan, οι οποίες θεωρήθηκαν ως προτροπή σε μίσος και βία, δεν προστατεύονταν από το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΣΔΑ), το οποίο διασφαλίζει την ελευθερία της έκφρασης.

¹⁰⁵“International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)”

¹⁰⁶ S/RES/2178 (2014)

¹⁰⁷ Νόμος 3034/2002. Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Επιπλέον η “Delfi vs Estonia” του 2015 κατά την οποία δικαστήριο έκρινε ότι η καταδίκη του Perinçek για δηλώσεις που αρνούνταν τη γενοκτονία των Αρμενίων παραβίαζε το δικαίωμα του στην ελευθερία της έκφρασης. Ωστόσο, αυτή η απόφαση αναγνώρισε επίσης ότι υπάρχει ανάγκη περιορισμού της ελευθερίας της έκφρασης όταν αυτή προωθεί μίσος και βία, αν και σε αυτήν την περίπτωση δεν υπήρξε επαρκής απόδειξη ότι οι δηλώσεις του αποτελούσαν τέτοια υποκίνηση. Τέλος το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (International Criminal Court) στην υπόθεση: “The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza, and Hassan Ngeze” (2003) εξέδωσε απόφαση η οποία καταδίκασε τους κατηγορούμενους για τη χρήση των μέσων μαζικής ενημέρωσης για την προτροπή σε γενοκτονία και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας στη Ρουάντα. Είναι γεγονός πως η Διεθνής Έννομη τάξη έχει σημαντική εμπειρία με σημαντικές αποφάσεις στη «φαρέτρα» της, που αφορούν τη διέγερση σε εγκλήματα με τη χρήση των Μ.Κ.Δ. Αρχικά, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) εξέτασε την υπόθεση του Ahmet Yildirim, ενός Τούρκου πολίτη του οποίου ολόκληρο το blog είχε μπλοκαριστεί από τις τουρκικές αρχές¹⁰⁸. Αν και η υπόθεση δεν αφορούσε άμεσα την προτροπή σε εγκλήματα, η απόφαση του ΕΔΔΑ τονίζει τη σημασία της ελευθερίας του λόγου στο διαδίκτυο και την αναγκαιότητα η κρατική παρέμβαση στο περιεχόμενο να είναι σαφής, προσεκτική και περιορισμένη μόνο σε περιπτώσεις που παραβιάζονται θεμελιώδη δικαιώματα ή όταν υπάρχουν συγκεκριμένες απειλές. Σημαντικό εδώ είναι ότι η απόφαση αναγνωρίζει πως η ελευθερία της έκφρασης πρέπει να περιορίζεται όταν αυτή εμπεριέχει προτροπή σε βία ή τρομοκρατία.

Επιπρόσθετα, μία άλλη υπόθεση «γεννήθηκε» όταν ο Denis Leroy δημοσίευσε ένα σκίτσο σε μια τοπική εφημερίδα στη Γαλλία που θεωρήθηκε ότι επαινούσε τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ. Αν και δεν αφορούσε απευθείας τα ΜΚΔ, η απόφαση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις υποθέσεις που σχετίζονται με την προτροπή σε εγκλήματα μέσω των ΜΜΕ¹⁰⁹. Το ΕΔΔΑ αποφάσισε ότι η ελευθερία της έκφρασης έχει όρια όταν εμπεριέχει τη διάδοση μίσους ή προτροπή σε εγκληματικές πράξεις, επισημαίνοντας ότι η δημοσίευση αυτή ήταν άμεσα προσβλητική και είχε τον χαρακτήρα ενθάρρυνσης εγκληματικών ενεργειών.

Στη συνέχεια, ένα άλλο δείγμα «γραφής» τέτοιων υποθέσεων προσετέθη με Δίκη του Abu Hamza al-Masri¹¹⁰. Ο Abu Hamza al-Masri, ένας ιεροκήρυκας που δραστηριοποιούνταν στο Ηνωμένο Βασίλειο, καταδικάστηκε τόσο στο Ηνωμένο Βασίλειο όσο και στις ΗΠΑ για προτροπή σε βία και τρομοκρατία μέσω δημόσιων ομιλιών και διαδικτυακών πλατφορμών,

¹⁰⁸ European Court of Human Rights, 18/12/2012. “CASE OF AHMET YILDIRIM v. TURKEY”

¹⁰⁹ European Court of Human Rights, 02/10/2008. Chamber judgment Leroy v. France 02.10.08 - HUDOC

¹¹⁰ BBC, 09/01/2015, “Abu Hamza profile”. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.bbc.com/news/uk-11701269> (Ανακτήθηκε στις 10/09/2024).

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

συμπεριλαμβανομένων των ΜΚΔ. Στις ομιλίες του, ο Abu Hamza ενθάρρυνε επιθέσεις εναντίον Δυτικών πολιτών και στρατευμάτων. Το 2015, ο Abu Hamza καταδικάστηκε στις ΗΠΑ για τη συμμετοχή του σε τρομοκρατικές ενέργειες και τη χρήση διαδικτυακών πλατφορμών για τη στρατολόγηση και υποκίνηση σε βία¹¹¹.

Επιπρόσθετα, αν και η υπόθεση αυτή αφορά κυρίως προφορικές δηλώσεις και όχι τη χρήση των ΜΚΔ, ο Sheikh Omar Abdel-Rahman και οι συνεργάτες του καταδικάστηκαν στις ΗΠΑ για τη συνωμοσία να διαπράξουν τρομοκρατικές ενέργειες και για προτροπή σε βία, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης μέσων επικοινωνίας¹¹² για την προώθηση του μίσους και της ριζοσπαστικοποίησης¹¹³. Σήμερα, πολλές από τις πρακτικές που χρησιμοποιούσε για τη διάδοση των μηνυμάτων του έχουν μετεξελιχθεί στη χρήση των ΜΚΔ από σύγχρονους τρομοκράτες. Επιπρόσθετα, αξιοσημείωτο είναι πως σε μία άλλη υπόθεση, ο πρώην πρόεδρος της Λιβερίας Charles Taylor καταδικάστηκε από το ΔΠΔ για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης ΜΜΕ για την προτροπή σε βία και εγκλήματα πολέμου¹¹⁴.

Χαρακτηριστική είναι η του Anwar al-Awlaki . Ο εν λόγω εγκληματίας ήταν ένας Αμερικανός υπήκοος και ηγέτης της Αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο, γνωστός για τη χρήση των ΜΚΔ, συμπεριλαμβανομένων πλατφορμών όπως το YouTube, για τη διάδοση τρομοκρατικής προπαγάνδας και την προτροπή σε επιθέσεις κατά των Δυτικών. Ο al-Awlaki χρησιμοποιούσε τις πλατφόρμες αυτές για να επηρεάσει άτομα να προβούν σε βίαιες ενέργειες, και τελικά σκοτώθηκε σε επιδρομή των ΗΠΑ το 2011, γεγονός που προκάλεσε συζήτηση για τη νομιμότητα των επιθέσεων drone εναντίον πολιτών που προτρέπουν σε εγκλήματα μέσω διαδικτύου¹¹⁵.

Τέλος, αν και αυτή η υπόθεση αφορά την ευθύνη των διαδικτυακών πλατφορμών¹¹⁶, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ εξέτασε την πιθανή ευθύνη του Twitter για τη φιλοξενία τρομοκρατικού περιεχομένου που οδήγησε σε βίαιες πράξεις. Η απόφαση είχε άμεσες συνέπειες για το πώς οι πλατφόρμες ΜΚΔ πρέπει να διαχειρίζονται την προτροπή σε εγκλήματα, αν και τελικά το

¹¹¹ Human Rights First, 09/01/2015. “Abu Hamza Sentenced to Life in Prison in Federal Court”. {Online} Διαθέσιμο στον: <https://humanrightsfirst.org/library/abu-hamza-sentenced-to-life-in-prison-in-federal-court/> (Ανακτήθηκε στις 10/09/2024).

¹¹² Trott Bill, 19/02/2017. ““Blind sheikh” convicted in 1993 World Trade bombing dies in U.S. prison”. Reuters {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.reuters.com/article/world/blind-sheikh-convicted-in-1993-world-trade-bombing-dies-in-us-prison-idUSKBN15X0MC/> (Ανακτήθηκε στις 11/09/2024).

¹¹³ Library of Congress (άγνωστης ημεροχρονολογίας). ““Blind Sheikh” Omar Rahman on Trial”. {Online} Διαθέσιμο στον: <https://www.loc.gov/exhibitions/drawing-justice-courtroom-illustrations/about-this-exhibition/terrorism-trials/blind-sheikh-omar-rahman-on-trial/> (Ανακτήθηκε στις 11/09/2024).

¹¹⁴ SCSL (άγνωστης ημεροχρονολογίας). “Charles Taylor” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://rscsl.org/the-scsl/cases/charles-taylor/> (Ανακτήθηκε στις 13/09/2024).

¹¹⁵ CTCSENTINEL, Ιούλιος 2016. “The Enduring Influence of Anwar al-Awlaki in the Age of the Islamic State”. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://ctc.westpoint.edu/the-enduring-influence-of-anwar-al-awlaki-in-the-age-of-the-islamic-state/> (Ανακτήθηκε στις 13/09/2024).

¹¹⁶ Supreme Court of the Unites States, 21-1496 Twitter, Inc. v. Taamneh, 05/18/2023.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

δικαστήριο αποφάσισε ότι το Twitter δεν έφερε άμεση ευθύνη για τις ενέργειες των τρομοκρατών¹¹⁷.

5.3. Παγκόσμια Συνεργασία και Διασυνοριακή Αντιμετώπιση

Η παγκόσμια συνεργασία στην αντιμετώπιση της διέγερσης σε εγκλήματα μέσω των ΜΚΔ αποτελεί κρίσιμο στοιχείο στην καταπολέμηση της κυβερνοτρομοκρατίας. Η πολυπλοκότητα του διαδικτυακού χώρου και η ανωνυμία που αυτός προσφέρει δημιουργούν μεγάλες προκλήσεις για τις εθνικές και διεθνείς αρχές. Σε αυτό το πλαίσιο, η συνεργασία μεταξύ των κρατών είναι απαραίτητη για την εφαρμογή των διεθνών συμβάσεων και την ανταλλαγή πληροφοριών για τη σύλληψη και καταδίκη των υπευθύνων. Ένας σημαντικός παράγοντας στη διασυνοριακή αντιμετώπιση είναι η συνεργασία μέσω της Interpol, η οποία διαθέτει ειδική μονάδα για την παρακολούθηση της διαδικτυακής τρομοκρατίας και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών¹¹⁸. Παράλληλα, η συνεργασία με πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook και το Twitter, έχει εντατικοποιηθεί, με στόχο την αφαίρεση περιεχομένου που προωθεί τη βία και την τρομοκρατία. Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), η Europol διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην παρακολούθηση και τον εντοπισμό διαδικτυακών απειλών, ειδικά μέσω της πλατφόρμας EU IRU (Internet Referral Unit), η οποία επιτρέπει την αναφορά παράνομου περιεχομένου και την απομάκρυνσή του από διαδικτυακές πλατφόρμες. Η εν λόγω μονάδα έχει αποτρέψει σημαντικό αριθμό επιθέσεων και ενισχύει τη συνεργασία με άλλους διεθνείς οργανισμούς, προωθώντας την καταπολέμηση της διαδικτυακής βίας. Τέλος, η σύναψη διακρατικών συμφωνιών για τη δίωξη ατόμων που εμπλέκονται σε διαδικτυακές τρομοκρατικές ενέργειες αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πτυχές της διασυνοριακής αντιμετώπισης¹¹⁹. Ειδικά οι συμφωνίες μεταξύ των ΗΠΑ, της ΕΕ και τρίτων κρατών έχουν ενισχύσει τη δυνατότητα

¹¹⁷ Harvard Law Review, Νοέμβριος 2023. “Twitter, Inc. v. Taamneh” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://harvardlawreview.org/print/vol-137/twitter-inc-v-taamneh/> (Ανακτήθηκε στις 15/09/2024).

¹¹⁸ Interpol, 2012. 81st General Assembly. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.interpol.int/content/download/5476/file/2012-MINISTERIAL%2520DECLARATION-EN.pdf&ved=2ahUKewjJyo_K8eiIAxXrSvEDHUI7MIgQFnoECCgQAQ&usq=AOvVaw3SfsP44w-A5G657Z6ZdQC1 (Ανακτήθηκε στις 15/09/2024).

¹¹⁹ Παρτασίδης Νικόλαος, 2023. «Η κοινωνική αλλαγή μέσα από την Τεχνολογία», σελ.: 131 επ. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

διώξεων για εγκλήματα που υποκινούνται μέσω των ΜΚΔ, καθιστώντας σαφές ότι τα κράτη είναι διατεθειμένα να συνεργαστούν για την εξάλειψη αυτών των φαινομένων σε παγκόσμιο επίπεδο¹²⁰.

Κεφάλαιο 6: Σύγχρονες Προκλήσεις και Μέλλον

6.1. Τεχνολογικές Εξελίξεις και Νομικές Επιπτώσεις.

Δεν αποτελεί σενάριο επιστημονικής φαντασίας, αλλά απτή πραγματικότητα το γεγονός πως τα ΜΚΔ έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές στον κόσμο και στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται ο μέσος πολίτης τα τεκταινόμενα. Πόσο μάλλον όταν οι πλατφόρμες αυτές γίνονται το εργαλείο ή με άλλα λόγια το μέσο, για να διαπραχθούν εγκλήματα ή να διαδοθούν πολύ πιο γρήγορα (εν συγκρίσει με τους συμβατικούς τύπος) μηνύματα βίαιης συμπεριφοράς και ρητορικής μίσους. Ένας παράγοντας που αυξάνει τις δυνατότητες των ΜΚΔ είναι τα μεγάλα δεδομένα. Αυτά αποτελούν σχετικά μία νέα έννοια¹²¹. Τα μεγάλα δεδομένα αναφέρονται σε πράγματα που μπορεί να κάνει κανείς σε μεγάλη κλίμακα και που δεν μπορούν να γίνουν σε μικρότερη για να εξαχθούν νέες γνώσεις ή να δημιουργηθούν νέες μορφές αξίας¹²². Το τεράστιο μέγεθος των δεδομένων είναι το καθαριστικό χαρακτηριστικό τους. Αυτά αναφέρονται σε σύνολα δεδομένων των οποίων το μέγεθος υπερβαίνει την ικανότητα των τυπικών εργαλείων λογισμικού βάσεων δεδομένων για να συλλάβουν, να αποθηκεύσουν, να διαχειριστούν και να αναλύσουν¹²³. Σε ένα γενικό ορισμό μπορούμε να πούμε ότι τα μεγάλα δεδομένα είναι ο τεράστιος όγκος δεδομένων που παράγεται από υπολογιστικές λειτουργίες μεγάλης κλίμακας με σκοπό την ανάλυση και την πρόβλεψη της εξέλιξης ορισμένων τυχών της κοινωνίας ή της φύσης.

Στη συζήτηση μπαίνει για ο καπιταλισμός των μεγάλων δεδομένων. Ο καπιταλισμός¹²⁴ είναι μια σύνθετη ολότητα της κοινωνίας που αποτελείται από πολλές αλληλοεπιδρώσες στιγμές.

¹²⁰ Nilsson J. Nils, 1998. “Artificial Intelligence. A New Synthesis”, σελ.: 1-2. Εκδ.: Morgan Kaufmann Publishers, Inc, San Fransisco, Η.Π.Α

¹²¹ Samir Chopra & Laurence F. White, 2011. “A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents”, σελ.: 160 επ. Εκδ.: University of Michigan Press, Η.Π.Α.

¹²² Oscar H. & Gandy Jr., 22/07/2021. “The Panoptic SortA Political Economy of Personal Information”, σελ.: 97 επ. Εκδ.: Oxford, Ηνωμένο Βασίλειο.

¹²³ Boyd, D. & K. Crawford. 2012. Critical questions for big data: Provocations for a cultural, technological, and scholarly phenomenon. *Information, Communication & Society*, 15(5) σελ.: 662–679

¹²⁴ Bosteels Bruno, 2014. “The actuality of communism”, σελ.: 23-25. Εκδ.: Verson, Ηνωμένο Βασίλειο.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Ο ψηφιακός καπιταλισμός εν προκειμένω είναι η συσσώρευση κεφαλαίου και εξουσίας που διαμισολαβείται από τις ψηφιακές τεχνολογίες¹²⁵. Ο καπιταλισμός των μεγάλων δεδομένων είναι μια διάσταση του καπιταλισμού όπου η ποικιλία όγκος και η ταχύτητα επεξεργασίας των δεδομένων έχουν γίνει τόσο υψηλές ώστε η λήψη ανθρώπινων αποφάσεων στην οικονομία, το πολιτικό σύστημα και τους πολιτισμικούς οργανισμούς που παύλα θεσμούς επαφίεται σε αλγορίθμους που λειτουργούν μεγάλα δεδομένα¹²⁶. Η συσσώρευση κεφαλαίου και η εξουσία βασίζονται σε αλγορίθμους που συλλέγουν και αναλύουν μεγάλα δεδομένα και λαμβάνουν αυτόματα τις αποφάσεις αφαιρώντας τον έλεγχο από τον άνθρωπο. Επίσης, δεν θα ήταν υπερβολικό να αναφέρουμε ότι υφίσταται μία ιμπεριαλιστική τάση επί των μεγάλων δεδομένων. Όροι όπως «ιμπεριαλισμός» και «αποικιοκρατία» αναφέρονται στην παγκόσμια διάσταση του καπιταλισμού όπου οι πολυεθνικές και ισχυρές επιχειρήσεις καθώς και οι κυβερνήσεις αποκτούν πρόσβαση σε δωρεάν πόρους και εργατική δύναμη σε φτωχές του χώρου¹²⁷. Η αποικιοκρατία των δεδομένων είναι η πρώτη πράξη Η αποικιοκρατία των δεδομένων είναι η επέκταση μιας παγκόσμιας διαδικασίας εξόρυξης που ξεκίνησε κατά την Αποικιοκρατία και συνεχίστηκε μέσω του βιομηχανικού καπιταλισμού με αποκορύφωμα της σημερινής μορφής της, δηλαδή για φυσικούς πόρους και εργασία. Αυτό που πλέον ιδιοποιείται είναι η ανθρώπινη ζωή μέσω της μετατροπής της σε δεδομένα. Επιπλέον, η τεχνητή νοημοσύνη (TN) αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές εξελίξεις που επηρεάζουν τη διαχείριση της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο. Τα συστήματα TN χρησιμοποιούνται για την ανάλυση μεγάλων δεδομένων και την πρόβλεψη κινδύνων¹²⁸, κάτι που μπορεί να βοηθήσει τις αρχές στον εντοπισμό δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την υποκίνηση εγκλημάτων μέσω των ΜΚΔ¹²⁹. Ωστόσο, τα ίδια εργαλεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν από εγκληματίες για τη διάδοση παραπλανητικών ή προπαγανδιστικών μηνυμάτων, με αποτέλεσμα την ανάγκη για αυστηρότερα νομοθετικά πλαίσια.

¹²⁵ Kumar, V. and P. Nanda. 2019. Social media to social media analytics: Ethical challenges.

Περιοδικό International Journal of Technoethics (IJT), 10(2), σελ.: 57–70

¹²⁶ Ferm Casper Lars-Erik, Traichon Park, Quach Sara, 30/08/2023. “AI and Its Implications for Data Privacy”, (ά.α.σ.). Routledge. Taylor & Francis Group {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.routledge.com/blog/article/ai-and-its-implications-for-data-privacy> (Ανακτήθηκε στις 16/09/2024)

¹²⁷ Λυμπεράκης Τάσος, 2024. «Ψηφιακοί Δεσμάτες. Οι περιπλανήσεις του βλέμματος», σελ.: 18. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

¹²⁸ Βόρρας Απόστολος, 2023. «Μπορεί ο αλγόριθμος να είναι διαφανής; Τεχνητή Νοημοσύνη. Ένα σύγχρονο κουτί της Πανδώρας», σελ.: 156. Επιστημονική επιμέλεια: Μήτρον Λίλιαν. Εκδ.: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης.

¹²⁹ James Michael, 17/01/2024. “The Ethical and Legal Implications of Using Big Data and Artificial Intelligence for Public Relations Campaigns in the United States”, σελ.: 39-40. International Journal of Communication and Public Relation {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.iprjb.org/journals/index.php/IJCPR/article/view/2273> (Ανακτήθηκε στις 16/09/2024)

6.2. Ηθικά και Κοινωνικά Διλήμματα.

Αρχικά, ένα από τα πιο σημαντικά θέματα τα οποία αναδύονται ενόψει της χρήσης των ΜΚΔ για αθέμιτους και έκνομους σκοπούς είναι τα λεπτά όρια μεταξύ της ελευθερίας του δικαιώματος της έκφρασης και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου. Η ελευθερία της έκφρασης αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες δικαίωμα από διεθνείς συμβάσεις συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρο 10) καθώς και από τον Θεμελιώδη Νόμο του ελληνικού Κράτους δηλαδή Σύνταγμα (άρθρο 14). Ωστόσο, το δικαίωμα αυτό δεν είναι απόλυτο. Σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, η ελευθερία της έκφρασης μπορεί να περιοριστεί για την προστασία της δημόσιας ασφάλειας, της τάξης, της ηθικής ή των δικαιωμάτων των άλλων. Στο πλαίσιο της διέγερσης σε εγκλήματα μέσω ΜΚΔ, τίθεται το ερώτημα ποια είναι τα όρια της ελευθερίας αυτής. Είναι θεμιτό να επιτρέπεται η ελεύθερη διάδοση απόψεων, ακόμα και όταν αυτές ενδεχομένως παρακινούν σε βία ή διχόνοια; Ή μήπως οι κυβερνήσεις και οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να αναλάβουν πιο ενεργό ρόλο στον έλεγχο του περιεχομένου για να προλαμβάνουν τέτοιες καταστάσεις; Σε αυτό το πλαίσιο, προκύπτει και το ζήτημα της λογοκρισίας: ποιος καθορίζει τι είναι αποδεκτό και τι όχι, και σε ποιο βαθμό οι περιορισμοί αυτοί μπορούν να επηρεάσουν τον δημόσιο διάλογο;

Η λειτουργία των ΜΚΔ βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε αλγόριθμους που καθορίζουν το περιεχόμενο που προβάλλεται στους χρήστες. Οι αλγόριθμοι αυτοί δεν είναι ουδέτεροι· είναι σχεδιασμένοι ώστε να προωθούν το περιεχόμενο που προσελκύει την περισσότερη αλληλεπίδραση. Σε πολλές περιπτώσεις, αυτό σημαίνει ότι προωθείται το πιο αμφιλεγόμενο ή τοξικό περιεχόμενο, το οποίο μπορεί να περιλαμβάνει και λόγο μίσους ή παρότρυνση σε βία. Ηθικό δίλημμα εδώ προκύπτει από τη συστηματική ευθύνη των πλατφορμών: μέχρι ποιο σημείο είναι ηθικά υπεύθυνες οι πλατφόρμες για το περιεχόμενο που προβάλλεται και τη διάδοση παρότρυνσης σε εγκληματικές πράξεις; οι κοινωνικές επιπτώσεις της χρήσης των ΜΚΔ για τη διέγερση σε εγκλήματα είναι πολλαπλές και συχνά διαβρωτικές για την κοινωνική συνοχή. Η ευρεία διάδοση ακραίων και βίαιων μηνυμάτων μπορεί να οδηγήσει σε πόλωση, ριζοσπαστικοποίηση και κοινωνικές συγκρούσεις. Η χρήση των ΜΚΔ για την υποκίνηση βίας και μίσους δεν αποτελεί απλώς παραβίαση του ποινικού δικαίου, αλλά και σοβαρή απειλή για την κοινωνική ειρήνη και την αίσθηση ασφάλειας.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

Ένα παράδειγμα είναι η χρήση των ΜΚΔ από τρομοκρατικές οργανώσεις για τη στρατολόγηση νέων μελών ή την οργάνωση επιθέσεων. Σε πολλές περιπτώσεις, τέτοιες ενέργειες δεν είναι εύκολα ανιχνεύσιμες από τις πλατφόρμες ή τις αρχές, γεγονός που καθιστά τα ΜΚΔ έναν επικίνδυνο χώρο διάδοσης εγκληματικών δραστηριοτήτων. Η κοινωνική πίεση για τον έλεγχο αυτών των φαινομένων είναι μεγάλη, και οι ηθικές ευθύνες των εμπλεκόμενων μερών - από τις πλατφόρμες έως τους κυβερνητικούς φορείς - είναι εμφανείς.

Επιπλέον, τα συστήματα T.N. και ο μεγάλος όγκος δεδομένων που καλούνται να αφομοιωθούν από τα συστήματα T.N. και αυτά να εξάγουν νέες πληροφορίες. Τα νέα αυτά δεδομένα που παράγονται και εξάγονται από το εκάστοτε σύστημα (η διαδικασία αυτή αφορά του άρθρο 4 του Γ.Κ.Π.Δ. που ρυθμίζει την κατάρτιση προφίλ και την αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων) T.N. εμπίπτουν στο βεληνεκές της νομοθεσίας βάσει του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων. Η ανωτέρω διαδικασία ακολουθεί παρεμφερής τακτική και στρατηγική με την ανθρώπινη συλλογιστική πορεία , αφού το σύστημα τροφοδοτείται με ένα σύνολο δεδομένων, τα οποία αφού επεξεργαστεί εξάγει διάφορα συμπεράσματα που ενδεχομένων, εάν είναι κατάλληλα, λειτουργούν ως λύσεις στα εκάστοτε ζητήματα .

6.3. Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα και Πολιτική

Αρχικά, οι αλγόριθμοι που χρησιμοποιούνται στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν κεντρικό σημείο για τη διασπορά ρητορικής μίσους. Η διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους οι αλγόριθμοι αυτοί ενισχύουν ή αποτρέπουν τέτοιο περιεχόμενο είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση νέων κανονισμών. Επιπλέον, θα ήταν πολύ χρήσιμο να δημιουργηθεί ένας κοινός και διασυνοριακός ευρωπαϊκό μηχανισμός άμεσης και πρώτης ανταπόκρισης που θα καταπιάνεται με την εξέταση και διαλεύκανση των ψηφιακών εγκλημάτων και που θα συνεργάζεται με τις εθνικές δικαιοδοτικές αρχές. Τέλος, ανάπτυξη τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης για τον εντοπισμό και τη διαχείριση επικίνδυνου περιεχομένου θα μπορούσε να προσφέρει νέες δυνατότητες στον τομέα της πρόληψης εγκλημάτων μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ταυτόχρονα, είναι σημαντικό να τεθούν όρια στη χρήση αυτών των εργαλείων, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ελευθερία της έκφρασης.

Συμπερασματικές Σκέψεις

Δεν συνιστά αποκύημα της φαντασίας αλλά απτή πραγματικότητα το γεγονός πως τα ΜΚΔ έχουν λειτουργήσει ως τα τέλεια «μέσα» για την διάδοση πληροφοριών και μηνυμάτων ρητορικής μίσους. Με αυτόν τρόπο, είναι πολύ εύκολο για τον μελετητή να κατανοήσει πως οι τέτοιου είδους πλατφόρμες επικοινωνίας και διάδοσης ποικίλου ψηφιακού περιεχομένου, συμβάλλουν καθοριστικά στη διάδοση των έμφυλων και κατ' επέκταση των πάσης φύσεως μορφών διακρίσεως με αποτέλεσμα τη διατάραξη της κοινωνικής ειρήνης και ολότητας. Μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις που εντοπίστηκε είναι η ικανότητα των δραστών να διατηρούν την ανωνυμία τους, καθυστερώντας έτσι τις αρχές στη διαδικασία ανίχνευσης και δίωξης. Η διεθνής φύση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης περιπλέκει ακόμα περισσότερο την κατάσταση, απαιτώντας διασυνοριακή συνεργασία και καλύτερη εναρμόνιση των νομοθεσιών μεταξύ των κρατών. Ωστόσο, το φεγγάρι εκτός από τη φωτεινή του πλευρά διαθέτει και μοιραία τη φωτεινή. Το πρόβλημα αυτό έφερε στην επιφάνεια τα επαυξημένα «αντανακλαστικά» των αρμόδιων φορέων-υπηρεσιών καθώς και των δικαιοδοτικών οργάνων, ενισχύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη διασυνοριακή συνεργασία. Έλος, επισημαίνεται η ανάγκη εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης του κοινού, ιδίως των νέων, αναφορικά με τους κινδύνους που ελλοχεύουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τη σημασία της ψηφιακής παιδείας για την πρόληψη της εξάπλωσης επικίνδυνου περιεχομένου. Όραμα του γράφοντος ένας κόσμος όπου θα έχει αφήσει πίσω του τις διακρίσεις και την εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών, καθιστώντας έτσι τις συμπεριφορές και πράξεις προτροπής σε εγκλήματα ως μία νοσηρή και σκοτεινή ανάμνηση προς μελλοντική αποφυγή...

Πηγές- Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- ❖ Βόρρας Απόστολος, 2023. «Μπορεί ο αλγόριθμος να είναι διαφανής; Τεχνητή Νοημοσύνη. Ένα σύγχρονο κουτί της Πανδώρας», σελ.: 156. Επιστημονική επιμέλεια: Μήτρου Λίλιαν. Εκδ.: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης.
- ❖ Βούλγαρης Γεώργιος, 2010. «Τα εγκλήματα μίσους» Περιοδικό Ποινική Δικαιοσύνη, σελ.: 711-715. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- ❖ Γιαννόπουλος Ν. Γεώργιος, 2018. «Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική. Μία πρώτη προσέγγιση της σχέσης δικαίου & νέων τεχνολογιών», σελ.: 128-135. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ❖ Καϊάφα-Γκμπάντι Μαρία, 2016. «Η ποινική καταστολή της ρατσιστικής ρητορείας, των εγκλημάτων ρατσισμού και της ρατσιστικής διάκρισης: προς μία ουσιαστική προστασία της αξίας του ανθρώπου». Περιοδικό Ποινική Δικαιοσύνη, σελ.: 97 επ. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη.
- ❖ Λυμπεράκης Τάσος, 2024. «Ψηφιακοί Δεσμώτες. Οι περιπλανήσεις του βλέμματος», σελ.: 18. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- ❖ Μαγκάκη Γ.-Α. «Το έγκλημα της διεγέρσεως των πολιτών εις μισαλλοδοξίας κατά το άρθρον 192 Π.Κ., Περιοδικό Ποινικά Χρονικά 1963, σελ.: 385 επ.
- ❖ Μανωλεδάκης Ιωάννης, 1990. Επιβουλή της Δημόσιας Τάξης. Εκδ.: Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη.
- ❖ Μπουρόπουλος Άγγελος, 1966. «Ποινικός Κώδιξ», σελ.: 49 επ. Εκδ.: Αφοι Σάκκουλα, Αθήνα.
- ❖ Νούσκαλης Γεώργιος, 2022. Ο Ρατσιστικός λόγος μίσους ως μορφή του ρατσιστικού εγκλήματος. Εκδ.: Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη.
- ❖ Παπαδόγιαννης Γρ. Μιχαήλ, 1984. «Ερμηνεία Ποινικού Κώδικος», σελ.: 588-590. Εκδ.: Αδελφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα.
- ❖ Παρτασίδης Νικόλαος, 2023. «Η κοινωνική αλλαγή μέσα από την Τεχνολογία», σελ.: 131 επ. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

- ❖ Σεβαστίδης Θ. Χαράλαμπος, 2024. «Ποινικός Κώδικας Ι (Ν. 4619/2019)». Εκδ.: Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- ❖ Andrejevic. M. 2013. “Infoglut: How Too Much Information is Changing the Way We Think and Know”, σελ.: επ. Εκδ.: Routledge, Η.Π.Α.
- ❖ Berger, A. A., 2019. “Media and communication research methods: An introduction to qualitative and quantitative approaches”, σελ.: 33. SAGE Publications, Inc. Guna wardene, Digital Transformation in Sri Lanka: Opportunities and challenges in pursuit of liberal policies, first publication. Friedrich Naumann Foundation (FNF) Sri Lanka
- ❖ Big Brother Watch (Organization), Μάιος 2018. “Face Off. The lawless growth of facial recognition in UK policing”, σελ.: 57-58. (Εκδόσεις: Ιδιωτική), Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ Bosteels Bruno, 2014. “The actuality of communism”, σελ.: 23-25. Εκδ.: Verson, Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ Boyd, D. & K. Crawford. 2012. Critical questions for big data: Provocations for a cultural, technological, and scholarly phenomenon. Information, Communication & Society, 15(5) σελ.: 662–679
- ❖ Claudia Padovani, Andrew Calabrese. 2014. “Communication Rights and Social Justice: Historical Accounts of Transnational Mobilizations”, σελ.: 152-163. Εκδ.: Palgrave Macmillan, Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ David S. Wall, 2007. “Cybercrime: The Transformation of Crime in the Information Age”, σελ.: 123 επ. Εκδ.: Polity, Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ David Yallop, 1991. “To Encourage/Others”, σελ.: 79-81. Εκδ.: Corgi, Καναδάς.
- ❖ Gillespie A. Alisdair, 2019. “Cybercrime. Key issues and Debates”, σελ.: 216 επ. Εκδ.: Routledge. Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ Heinze Alexander, 2022. “Social Media and the Criminal Law”, σελ.: 47 επ. Εκδ.: Clarus Press, Ιρλανδία.
- ❖ Jim McGuigan, 15/10/2019. “Raymond Williams: Cultural Analyst”, σελ.: 112-155. Εκδ.: Intellect Ltd, Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ Malcolm Gladwell, 2007. “Blink: The Power of Thinking Without Thinking”, σελ.: 18-19. Εκδ.: Back Bay Books-Little Brown, Η.Π.Α.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

- ❖ Meikle, G., & Young, S., 2012. “Media convergence”, σελ.: 242 επ. (1st ed.). Εκδ.: Palgrave Macmillan, Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ Monstasari Reza, 2024. “Cyberspace, Cyberterrorism and the International Security in the Fourth Industrial Revolution. Threats, Assessment and Responses”, σελ.: 20. Εκδ.: Springer, Η.Π.Α.
- ❖ Lynne D. Roberts, 2009. “Cyber Identity Theft”, τόμος 1ος, σελ.: 21-36. Απόσπασμα από το εγχειρίδιο: “Handbook of Research on Technoethics” των Rocci Luppigini & Rebecca Adell. Εκδ.: Information Science Reference. Η.Π.Α.
- ❖ Nilsson J. Nils, 1998. “Artificial Intelligence. A New Synthesis”, σελ.: 1-2. Εκδ.: Morgan Kaufmann Publishers, Inc, San Fransisco, Η.Π.Α
- ❖ Oscar H. & Gandy Jr., 22/07/2021. “The Panoptic SortA Political Economy of Personal Information”, σελ.: 97 επ. Εκδ.: Oxford, Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ Pain Paromita, 2024. “Global LGBTQQ. Social Media, Digital Technologies and Protest Mechanisms”, σελ.: 198-200. Εκδ.: Routledge, Η.Π.Α.
- ❖ Peter Urquhart, Paul Heyer, 2024. “Communication in History: Stone Age Symbols to Social Media”, σελ.: 213-214. Εκδ.: Routledge, Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ Samir Chopra & Laurence F. White, 2011. “A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents”, σελ.: 160 επ. Εκδ.: University of Michigan Press, Η.Π.Α.
- ❖ Schönke / Schröder, 2019 “Strafgesetzbuch: StGB”, σελ.: 113 επ. Εκδ.: C.H. Beck, Γερμανία.
- ❖ Selay Ilgaz Sumer, Nurettin Parilti, 2023. “Social Media Analytics in Predicting Consumer Behavior Series”, σελ.: 261. Εκδ.: CRC Press, Η.Π.Α.
- ❖ Stegbauer Andreas, 2000. “Rechtsextremistische Propaganda im Lichte des Strafrechts”. Εκδ.: Univ., Diss., Μόναχο, Γερμανία.

Ελληνική Αρθρογραφία (Έντοπη και Διαδικτυακή)

- ❖ Γιατί οι εποπτικές αρχές του ΓΚΠΔ αποφεύγουν το Facebook, αλλά δεν φοβούνται να χρησιμοποιήσουν άλλα κοινωνικά δίκτυα;» LAWSPOT {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/arhes-prostasias-dedomenon-kai-social-media> (Ανακτήθηκε στις 05/09/2024).
- ❖ Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 12/03/2021. «Η ρητορική μίσους στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης». Δελτίου Τύπου. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.hlhr.gr/psofos->

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

[%CE%B7-%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BF%CF%85%CF%83-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%B1-](#)

[%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA/](#)

(Ανακτήθηκε στις 03/09/2024).

- ❖ Καργόπουλος Αλέξανδρος-Ιωάννης (άγνωστης ημεροχρονολογίας). «Κυβερνο-έγκλημα: Βασικές έννοιες και ζητήματα ουσιαστικού ποινικού δικαίου». Εισήγηση στην Εθνική Σχολή Δικαστών {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2018/kargopoulos.pdf> (Ανακτήθηκε στις 03/08/2024).
- ❖ Καρδαρά Αγγελική, 19/07/2017. «Ο επικίνδυνος «εθισμός» στη βία και ο ρόλος των social media» postmodern {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.postmodern.gr/2017/07/19/o-epikindynos-ethismos-sti-via-ke-o-rollos-ton-social-media/> (Ανακτήθηκε στις 04/09/2024)
- ❖ Κώτσογλου Ν. Κυριάκος, 29/03/2024. «Ποινικό Δίκαιο και όρια ελεύθερης έκφρασης. Ποιο είναι το εξωτερικό όριο του πεδίου εφαρμογής των διατάξεων που περιορίζουν την ελευθερία του λόγου;» ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ Daily {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://daily.nb.org/arthrografia/poiniko-dikaio-kai-oria-elftheris-ekfrasis/> (Ανακτήθηκε στις 04/09/2024).
- ❖ Λιονάτου Αθανασίου, 22/03/2024. «Το αδίκημα της δημόσιας υποκίνησης βίας ή μίσους στα social media και η ελευθερία της έκφρασης: Αλληλοσυγκρουόμενα ή αλληλοριοθετούμενα μεγέθη;» Crime Times {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.crimetimes.gr/to-adikima-tis-dimosias-ypokinisis-vi/> (Ανακτήθηκε στις 14/08/2024).
- ❖ Νούσκαλης Γεώργιος, 2021. «Οι προϋποθέσεις τιμώρησης του ομοφοβικού λόγου κατά το άρθρο 1 Ν 927/1979 στα πρόσφατα νομολογιακά παραδείγματα του ΕΔΔΑ και του Αρείου Πάγου (απόφαση στην υπόθεση «Lilliendahl κατά Ισλανδίας» και ΑΠ 858/2020) - Ερμηνευτική στροφή προς την κατεύθυνση ευρύτερης προστασίας κατά των διακρίσεων μετά το Ν 4285/2014» Περιοδικό Ποινική Δικαιοσύνη, σελ.: 6-14. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ❖ Σταυρακίδης Γιώργος, 12/08/2023. «Πώς η βία υποκινείται μέσα από τα social media – Από τη Νέα Φιλαδέλφεια μέχρι την Μιανμάρ. Όσο εύκολο είναι πια να καλέσεις κόσμο σε μία συναυλία άλλο τόσο είναι εύκολο να καλέσεις κόσμο σε μία εκδήλωση μίσους» Parallaxi {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://parallaximag.gr/epikairotita/pos-i-via-ypokineitai-mesa-apo-ta-social-media-apo-ti-nea-filadelfeia-mechri-tin-myanmar> (Ανακτήθηκε στις 03/09/2024).
- ❖ Συμεωνίδου- Καστανίδου Ελισάβετ, 2013. «Εκδηλώσεις ρατσισμού και ελευθερίας της έκφρασης». Περιοδικό Ποινικά Χρονικά, σελ.: 481 επ., Εκδ.: Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.
- ❖ Συμεωνίδου- Καστανίδου Ελισάβετ, 2015. «Η ποινική αντιμετώπιση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στην Ελλάδα». Περιοδικό Ποινικά Χρονικά, σελ.: 729 επ., Εκδ.: Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

- ❖ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελισάβετ, 2016. «Η ποινική αντιμετώπιση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στην Ελλάδα», σελ.: 1649 επ. Απόσπασμα από τον Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη: «Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή κρίσης». Εκδ.: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα.
- ❖ Χουλιάρης Αθανάσιος, 2017. «Η ποινικοποίηση του μισαλλόδοξου λόγου στο φιλελεύθερο και δημοκρατικό κράτος δικαίου: Η ελληνική περίπτωση», Περιοδικό Νομικό Βήμα, Εκδ: Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

Ξενογλώσση Αρθρογραφία (Έντυπη και Διαδικτυακή)

- ❖ Alexander Tsesis, Νοέμβριος 2017. “Terrorist Incitement on the Internet, σελ.: 370. Περιοδικό: Fordham Law Review, Vol. 86, Η.Π.Α. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3661269 (Ανακτήθηκε στις 22/08/2024)
- ❖ Arie W. Kruglanski & Mr. David Webber, 2002. “The Psychology of Radicalization”, σελ.: 380-381 Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, Γερμανία {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.zis-online.com/dat/artikel/2014_9_843.pdf&ved=2ahUKEwj67N6E3eaIAxWQVPE_DHeznGGkQFnoECBcQAQ&usg=AOvVaw0JXViU1yB0MfRmd2AZxpgC (Ανακτήθηκε στις 07/08/2024)
- ❖ BBC, 09/01/2015, “Abu Hamza profile”. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.bbc.com/news/uk-11701269> (Ανακτήθηκε στις 10/09/2024).
- ❖ Beckett Lois, 28/10/2018. “Pittsburgh shooting: critics object to Trump call for synagogue armed guards”. The Guardian {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.theguardian.com/us-news/2018/oct/28/pittsburgh-shooting-trump-remarks> (Ανακτήθηκε στις 30/08/2024).
- ❖ Brett Drury, Samuel Morais Drury, Md Arafatur Rahman, Ihsan Ullah. 09/05/2022. “A social network of crime: A review of the use of social networks for crime and the detection of crime”, σελ.: 2 επ. Περιοδικό: Online Social Networks and Media, Vol 30. {Online}. Διαθέσιμο στον:

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2468696422000155>

(Ανακτήθηκε στις 23/08/2024).

- ❖ Center for Technology and Society, 08/01/2024. Έκθεση: “Antisemitism on Reddit: Addressing Moderator Concerns” ADL {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.adl.org/resources/report/antisemitism-reddit-addressing-moderator-concerns> (Ανακτήθηκε στις 28/08/2024).
- ❖ Chang Brian, 29/01/2018. “From Internet Referral Units to International Agreements: Censorship of the Internet by the UK and EU” σελ.: 54 επ. Περιοδικό Columbia Human Rights Law Review, Forthcoming {Online}. Διαθέσιμο στον: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3062909 , Η.Π.Α. (Ανακτήθηκε στις 06/08/2024).
- ❖ Christopher C. Yang, Tobun D. Ng, 2007. “Terrorism and Crime Related Weblog Social Network: Link, Content Analysis and Information Visualization”, σελ: 63-64. Πρακτικά: IEEE International Conference on Intelligence and Security Informatics, ISI {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://ieeexplore.ieee.org/document/4258673/authors> (Ανακτήθηκε στις 25/08/2024).
- ❖ Classification Taxonomy Task Force Status and Way Forward” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.enisa.europa.eu/publications/reference-incident-classification-taxonomy/%40%40download/fullReport&ved=2ahUKEwjG0KL83-iIAxWIBdsEHYvOFP8QFnoECBMQAAQ&usq=AOvVaw3er9GtJo7cUCIYJGhd6ly> (Ανακτήθηκε στις 06/09/2024).
- ❖ Classmates Blog, 26/02/2014. “Classmates Turns 18” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.classmates.com/blog/press-release/classmates-turns-18/?srsltid=AfmBOoo5hKkQkUdXjuvAmugOVVMe-XAnMoeqFTRT6zqGRG2iJTBux9PF> (Ανακτήθηκε στις 19/08/2024).
- ❖ Cory Kopitzke, Χειμώνας 2017. “Security Council Resolution 2178 (2014): An Ineffective Response to the Foreign Terrorist Fighter Phenomenon”, σελ.: 311 επ. Περιοδικό: Indiana Journal of Global Legal Studies Vol. 24, No. 1. Εκδ.: Published By: Indiana University Press, Η.Π.Α.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

- ❖ CRSENTINEL (Combating Terrorism Center at West Point), Volume 12, Issue 6. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://ctc.westpoint.edu/christchurch-attacks-livestream-terror-viral-video-age/> (Ανακτήθηκε στις 23/08/2024).
- ❖ CTSENTINEL, Ιούλιος 2016. “The Enduring Influence of Anwar al-Awlaki in the Age of the Islamic State”. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://ctc.westpoint.edu/the-enduring-influence-of-anwar-al-awlaki-in-the-age-of-the-islamic-state/> (Ανακτήθηκε στις 13/09/2024).
- ❖ David W. M. & Sakurai K, 2003. “Combating Cyber Terrorism: Improving Analysis and Accountability”. Journal of Information Warfare {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.jstor.org/stable/26502765&ved=2ahUKEwj2v97h8eaIAxXZAtsEHU3XET8QFnoECCwQAQ&usg=AOvVaw2y8WM7qoXA7vlje_nN11CP (Ανακτήθηκε στις 12/08/2024)
- ❖ Europol, 14/06/2024. “Europol-coordinated operation tackles the threat of terrorist-operated websites”. {Online}. Διαθέσιμο στην: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-coordinated-operation-tackles-threat-of-terrorist-operated-websites> (Ανακτήθηκε στις 07/09/2024).
- ❖ Europol, 15/12/2023. “Violent hate crimes targeted in joint action day” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/violent-hate-crimes-targeted-in-joint-action-day> (Ανακτήθηκε στις 06/08/2024).
- ❖ Europol, 26/07/2024. “Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2024” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2024#downloads> (Ανακτήθηκε στις 22/08/2024).
- ❖ Femi Olan, Uchitha Jayawickrama, Emmanuel Ogiemwonyi Arakpogun, Jana Suklan & Shaofeng Liu, 19/01/2022. “Fake news on Social Media: the Impact on Society”, σελ.: 443-444. Περιοδικό: Information Systems Frontiers (2024) 26:443–458 {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://link.springer.com/article/10.1007/S10796-022-10242-Z> (Ανακτήθηκε στις 17/08/2024).
- ❖ Ferm Casper Lars-Erik, Traichon Park, Quach Sara, 30/08/2023. “AI and Its Implications for Data Privacy”, (ά.α.σ.). Routledge. Taylor & Francis Group

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

- {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.routledge.com/blog/article/ai-and-its-implications-for-data-privacy> (Ανακτήθηκε στις 16/09/2024)
- ❖ FRA. European Union Agency for Fundamental Rights, Νοέμβριος 2016. “Incitement in media content and political discourse in EU Member States Contribution to the second Annual Colloquium on Fundamental Rights”, σελ.: 12 επ. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/201647/fra_media_and_incitement_paper_19752.pdf (Ανακτήθηκε στις 02/09/2024)
 - ❖ Graham Macklin, Ιούλιος 2019. “The Christchurch Attacks: Livestream Terror in the Viral Video Age”, σελ.: 18-29. Εκδ.: Palgrave Macmillan, Ηνωμένο Βασίλειο.
 - ❖ Hakim Neema, 2021. “How Social Media Companies Could Be Complicit in Incitement to Genocide”. Περιοδικό: Chicago Journal of International Law. The University of Chicago. The Law School. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://cjlil.uchicago.edu/print-archive/how-social-media-companies-could-be-complicit-incitement-genocide> (Ανακτήθηκε στις 31/08/2024).
 - ❖ Harvard Law Review, Νοέμβριος 2023. “Twitter, Inc. v. Taamneh” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://harvardlawreview.org/print/vol-137/twitter-inc-v-taamneh/> (Ανακτήθηκε στις 15/09/2024).
 - ❖ Howard N. Philip, Parks R. Malcolm, Απρίλιος 2012. “Social Media and Political Change: Capacity, Constraint, and Consequence”. Περιοδικό Journal of Communication, Volume 62, Issue 2, Pages 359–362. Εκδ.: International Communication Association, Η.Π.Α.
 - ❖ Human Rights First, 09/01/2015. “Abu Hamza Sentenced to Life in Prison in Federal Court”. {Online} Διαθέσιμο στον: <https://humanrightsfirst.org/library/abu-hamza-sentenced-to-life-in-prison-in-federal-court/> (Ανακτήθηκε στις 10/09/2024).
 - ❖ Inês Guedes, Margarida Martins & Carla Sofia Cardoso, 21/07/2022. “Exploring the determinants of victimization and fear of online identity theft: an empirical study”, σελ.: 474 Volume 36, pages 472–497. Εκδ.: Palgrave Macmillan, Ηνωμένο Βασίλειο.
 - ❖ Interpol, 2012. 81st General Assembly. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.interpol.int/content/download/5476/file/2012-MINISTERIAL%2520DECLARATION->

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

[EN.pdf&ved=2ahUKEwjJyo_K8eiIAxXrSvEDHUI7MIgQFnoECCgQAO&usg=AOvVaw3SfsP44w-A5G657Z6ZdQCl](#) (Ανακτήθηκε στις 15/09/2024).

- ❖ James Michael, 17/01/2024. “The Ethical and Legal Implications of Using Big Data and Artificial Intelligence for Public Relations Campaigns in the United States”, σελ.: 39-40. *International Journal of Communication and Public Relation* {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.iprjb.org/journals/index.php/IJCPR/article/view/2273> (Ανακτήθηκε στις 16/09/2024)
- ❖ Joseph Jaconelli, 19/07/2017. “Incitement: A Study in Language Crime”, σελ.: 3 επ. *Περιοδικό Criminal Law and Philosophy. An International Journal for Philosophy of Crime, Criminal Law and Punishment* (2018) 12:245–265. Εκδ.: Springer, Η.Π.Α. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://link.springer.com/journal/11572> (Ανακτήθηκε στις 22/08/2024).
- ❖ Juliana Palmier, Μάιος 2022. “Can Social Media Corporations be held Liable Under International Law for Human Rights Atrocities? Law for Human Rights Atrocities?”, σελ.: 167-168. *Περιοδικό: Pace International Law Review* {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1421&context=pilr> (Ανακτήθηκε στις 03/09/2024).
- ❖ Kritsotakis, G., Papanikolaou, M., Androulakis, E., & Philalithis, A. E., 2017. Associations of bullying and cyberbullying with substance use and sexual risk taking in young adults. *Journal of Nursing Scholarship*, 49(4), σελ.: 360–370. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28605163/> (Ανακτήθηκε στις 11/08/2024)
- ❖ Kumar, V. and P. Nanda. 2019. Social media to social media analytics: Ethical challenges. *Περιοδικό International Journal of Technoethics (IJT)*, 10(2), σελ.: 57–70
- ❖ Laura Mayer Lux. 2018. “Una definición de ciberterrorismo”. *Περιοδικό: “Revista chilena de derecho y tecnología”* {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0719-25842018000200005 (Ανακτήθηκε στις 03/08/2024).
- ❖ Library of Congress (άγνωστης ημεροχρονολογίας). ““Blind Sheikh” Omar Rahman on Trial”. {Online} Διαθέσιμο στον: <https://www.loc.gov/exhibitions/drawing-justice-courtroom-illustrations/about->

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

[this-exhibition/terrorism-trials/blind-sheikh-omar-rahman-on-trial/](https://www.bbc.com/news/health-64811111) (Ανακτήθηκε στις 11/09/2024).

- ❖ Maghaireh Mansour Alaelidin, 12/07/2024. “Cybercrime Laws in Jordan and Freedom of Expression: A Critical Examination of the Electronic Crimes Act 2023, Περιοδικό: “International Journal of Cyber Criminology”. σελ.: 27-28. Εκδ.: “H&N PUBLISHERS UK LIMITED”, Ηνωμένο Βασίλειο. {Online}. Διαθέσιμο στον:
https://cybercrimejournal.com/manuscript/index.php/cybercrimejournal/article/view/268?cf_chl_tk=RUCv1VxSDpUnjV5JNGVMHKTFFinmhJ8TkTjVcOT47ZY-1726779540-0.0.1.1-4948 (Ανακτήθηκε στις 03/08/2024).
- ❖ Manish Dhingraa, Rakesh K. Mudgalb, 22/07/2019. “Historical Evolution of Social Media: An Overview”, σελ.: 3-4. Περιοδικό: International Conference on Advances in Engineering Science Management & Technology (ICAESMT) - 2019, Uttaranchal University, Dehradun, Ινδία. {Online}. Διαθέσιμο στον:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3395665 (Ανακτήθηκε στις 18/08/2024).
- ❖ Marisol Sandoval & Christian Fuchs, 12/06/2009. “Towards a critical theory of alternative media”. Περιοδικό: Telematics and Informatics 27, σελ.: 141–150. Εκδ.: Elsevier Ltd, Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ Martyn Landi, 09/08/2024. “Key questions: Social media moderation and inciting violence online Social media used as a tool to spread misinformation and incite violence has been a key issue during the recent unrest seen on Britain’s streets”. Independent {Online}. Διαθέσιμο στον
<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/social-media-ofcom-britain-elon-musk-twitter-b2593986.html> (Ανακτήθηκε στις 23/08/2024).
- ❖ Miles, J. G. ,2014. “Instagram power: Build your brand and reach more customers with the power of pictures”, σελ.: 57. McGraw-Hill Education, Η.Π.Α.
- ❖ Murray Li, T. 2007. “The Will to Improve: Governmentality, Development and the Practice
- ❖ Musolino Santana, 22/04/2021. “EU policies for preventing violent extremism: a new paradigm for action? Las políticas de la UE para la prevención del extremismo violento? un nuevo paradigma de acción?” 39 Περιοδικό: Revista CIDOB d’Afers Internacionals n. ° 128, p. 39-57, Ιταλία. {Online}. Διαθέσιμο στον:

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

<https://www.cidob.org/en/publication/eu-policies-preventing-violent-extremism-new-paradigm-action> (Ανακτήθηκε στις 07/08/2024).

- ❖ Mutahi Patrick and Kimari Brian, Αύγουστος 2017. “The Impact of Social Media and Digital Technology on Electoral Violence in Kenya”, σελ.: 17 επ. IDS Working Paper 493, Brighton, Ηνωμένο Βασίλειο {Online}. Διαθέσιμο στον: https://opendocs.ids.ac.uk/articles/report/The_Impact_of_Social_Media_and_Digital_Technology_on_Electoral_Violence_in_Kenya/26454076?file=48235801 (Ανακτήθηκε στις 10/08/2024)
- ❖ Myrow Rachael, 07/08/2019. “How Hate-Filled Groups Incite Violence From the Extreme Corners of the Internet”. KQED {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.kqed.org/news/11765841/how-hate-filled-online-groups-encourage-budding-psychopaths-to-kill-others> (Ανακτήθηκε στις 28/08/2024).
- ❖ Ned Temko, 05/09/2024. “Curbs on social media? Judges make it about criminal justice, not free speech”. The Christian Science Monitor. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.csmonitor.com/World/2024/0905/social-media-incitement-courts-free-speech> (Ανακτήθηκε στις 10/09/2024)
- ❖ Nick Amies, 17/09/2023. “Social media use during French riots stirs debate over power and control”. The Brussels Time {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.brusselstimes.com/597251/social-media-use-during-french-riots-stirs-debate-over-power-and-control> (Ανακτήθηκε στις 26/08/2024).
- ❖ SCSL (άγνωστης ημεροχρονολογίας). “Charles Taylor” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://rscsl.org/the-scsl/cases/charles-taylor/> (Ανακτήθηκε στις 13/09/2024).
- ❖ The Abt Law Firm, 30/06/2024. “Social Media Evidence Admissibility. Legal Standards for Social Media Evidence” {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.abtlaw.com/blog/2024/june/how-social-media-impacts-criminal-cases/> (Ανακτήθηκε στις 02/09/2024)
- ❖ Tim O' Reilly, 30/09/2005. “What Is Web 2.0, Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software”. O' Reilly {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> (Ανακτήθηκε στις 17/08/2024).
- ❖ Trott Bill, 19/02/2017. ““Blind sheikh” convicted in 1993 World Trade bombing dies in U.S. prison”. Reuters {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.reuters.com/article/world/blind-sheikh-convicted-in-1993-world->

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

[trade-bombing-dies-in-us-prison-idUSKBN15X0MC/](https://www.justice.gov/doi/doi-11-09-2024) (Ανακτήθηκε στις 11/09/2024).

- ❖ U.S. Department of Justice. (άγνωστης ημεροχρονολογίας) “DOJ Strategic Plan Strategic Goal 2: Keep Our Country Safe”. Objective 2.4: Enhance Cybersecurity and Fight Cybercrime {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.justice.gov/doi/doi-strategic-plan/objective-24-enhance-cybersecurity-and-fight-cybercrime> (Ανακτήθηκε στις 12/08-2024).
- ❖ UK Limited, trading as Taylor & Francis Group, Ηνωμένο Βασίλειο. {Online} Διαθέσιμο στον: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311886.2024.2374421> {Ανακτήθηκε στις 02/08/2024}.
- ❖ Wayne Howell, 07/05/2023. “The Evolution of Social Media: Communication Transformed (1990-2020)”. LinkedIn {Online}. Διαθέσιμος στον: <https://www.linkedin.com/pulse/evolution-social-media-communication-transformed-1990-2020-howell/> (Ανακτήθηκε στις 18/08/2024).
- ❖ Wibke Kristin Timmermann, Δεκέμβριος 2006. “Incitement in international criminal law”, σελ.: 832 επ. International Review of the Red Cross, Vol 88, Number 864 {Online}. Διαθέσιμο στον: https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc_864_6_0.pdf (Ανακτήθηκε στις 02/09/2024).
- ❖ Yaremko Oksana, Banakh Serhiy, 2018. “Incitement to Suicide with Social Networks and the Internet: Problems of Criminal Liability in Ukraine”, σελ.: 271-272 επ. Απόσπασμα πρακτικών Επιστημονικού Συνεδρίου: “Advanced Computer Information Technologies Acit. 1-3 Ιουνίου 2018”, Τσεχική Δημοκρατία {Online}. Διαθέσιμο στον: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29495/1/29%20.pdf> (Ανακτήθηκε στις 30/07/2024).

Νομοθεσία-Νομολογία

- ❖ “International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)”
- ❖ Council Framework Decision 2008/913/JHA of 28 November 2008 on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law.
- ❖ Directive (EU) 2017/541 on combating terrorism — Impact on fundamental rights and freedoms
- ❖ DMA (Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1925) |
- ❖ Donovan Joan, 05/01/2024. “Jan. 6 was an example of networked incitement – a media and disinformation expert explains the danger of political violence orchestrated over social media”. The Conversation {Online}. Διαθέσιμο στην: <https://theconversation.com/jan-6-was-an-example-of-networked-incitement-a-media-and-disinformation-expert-explains-the-danger-of-political-violence-orchestrated-over-social-media-220501> (Ανακτήθηκε στις 25/08/2024).
- ❖ DSA (Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065)
- ❖ Eurojust (άγνωστης ημεροχρονολογίας). “3.11 Terrorism”. {Online}. Διαθέσιμο στην: <https://www.eurojust.europa.eu/annual-report-2022/key-cases-and-developments/terrorism> (Ανακτήθηκε στις 06/09/2024).
- ❖ Eurojust (άγνωστης ημεροχρονολογίας). “Social Media Moderation Policy”, σελ.: 1-2. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/EJLegalFramework/2019-12_Social-Media-Moderation-Policy_EN.pdf&ved=2ahUKEwiLuLLe4eilAxXeSfEDHQilMjAQFnoECBYQAQ&usg=AOvVaw23k7k6RBhWMde-nPDG7bOA (Ανακτήθηκε στις 08/09/2024)
- ❖ European Court of Human Rights, 18/12/2012. “CASE OF AHMET YILDIRIM v. TURKEY” European Court of Human Rights, 02/10/2008. Chamber judgment Leroy v. France 02.10.08 - HUDOC
- ❖ European Union Agency for Network and Information Security (ENISA), Ιανουάριος 2018. “Reference Incident
- ❖ Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited, 04/06/2019.

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

- ❖ Noor Alhendi, Asem Baniamer, Nader Alsalamat, Muamar Salameh, Hamdah Alanazi. 26/09/2024. “Emoji crimes on social media applications”, σελ. 1-2. Περιοδικό: “Cogent Social Sciences” Εκδ.: Informa
- ❖ of Politics”, σελ.: 82-83. Durham: Duke University Press, Ηνωμένο Βασίλειο.
- ❖ S/RES/2178 (2014)
- ❖ Supreme Court of the United States, 21-1496 Twitter, Inc. v. Taamneh, 05/18/2023.
- ❖ U.S. Embassy in Greece, 2023. Έκθεση για τις θρησκευτικές ελευθερίες στην Ελλάδα για το έτος. Διαθέσιμο στον: https://gr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/206/Religious_Freedom_Greece_2023_Greek.pdf (Ανακτήθηκε στις 03/09/2024).
- ❖ United Nations, Security Council, 24/09/2014. “Resolution 2178 (2014) Adopted by the Security Council at its 7272nd meeting, on 24 September 2014”, σελ.: 2/8.
- ❖ Yucheng Xue, 21/09/2023. “French Content Moderation and Platform Liability Policies”. The Henry M. Jackson Scholl of International Studies. University of Washington. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://jsis.washington.edu/news/french-content-moderation-and-platform-liability-policies/> (Ανακτήθηκε στις 26/08/2024).
- ❖ Yumna Hafeez, 11/06/2024. “First Social Media: The Evolution & Influence in 2024”. Social Champ {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://www.socialchamp.io/blog/first-social-media/> (Ανακτήθηκε στις 20/08/2024).
- ❖ Α.Π. 486/1984
- ❖ Α.Π. 850/2019
- ❖ Α.Π. 858/2020
- ❖ Αρχή Προστασίας Δεδομένων (άγνωστης ημεροχρονολογίας). «Υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης και φόρουμ». {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.dpa.gr/el/enimerwtiko/thematikes_enotites/electronikesepikoinwnies/koinwnikadiktua (Ανακτήθηκε στις 05/09/2024)
- ❖ Έκθεση, Μάρτιος 1999, “Botschaft betreffend das Ubereinkommen uber die Verhutung und Bestrafung des Volkermordes sowie Die entsprechende Revision des Strafrechts”, No. 99.033, p. 534.
- ❖ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 01/10/2015. Δελτίου Τύπου: «Ερωτήσεις και απαντήσεις σχετικά με το πρώτο ετήσιο συνέδριο της ΕΕ για τα θεμελιώδη δικαιώματα: πρόληψη και καταπολέμηση του αντισημιτισμού και της ισλαμοφοβίας στην Ευρώπη». Βρυξέλλες {Online}. Διαθέσιμο στον:

Διπλωματική Εργασία: «Η διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγιών ή διχόνοιας (Άρθρο 184 παρ. 1 Π.Κ.) με χρήση των Μέσων Κοινωνικών Δικτύωσης ως σύγχρονη όψη της Κυβερνοτρομοκρατίας σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο».

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/MEMO_15_5739

(Ανακτήθηκε στις 04/08/2024).

- ❖ ΕφΑθ. 1501/2017
- ❖ Η από 14/07/2021 τοποθέτηση Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφορικά με τη ρητορική που προάγει τον ρατσισμό και την ξενοφοβία και τις ειδικότερες προεκτάσεις που έχει η ρητορική αυτή όταν αναπτύσσεται στο διαδίκτυο. Αρ. Φακ: Α.Κ.Ρ. 62/2017, Α/Π 161/2019, Α/Π 557/2019, Α/Π 588/2019, Α/Π 1798/2019, Α/Π 1803/2019 Α/Π 271/2020, Α/Π 1252/2020, σελ: 14-15.
- ❖ Νόμος 3034/2002. Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.
- ❖ Οδηγία (ΕΕ) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, 15/03/2017 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλασιού 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου, Άρθρο 10. {Online}. Διαθέσιμο στον: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32017L0541>
(Ανακτήθηκε στις 04/08/2024).
- ❖ Συμβούλιο της Ευρώπης, 23. 11. 2001 “Convention on Cybercrime”, σελ.: 19 επ. {Online}. Διαθέσιμο στον: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://rm.coe.int/1680081561&ved=2ahUKEwiewdudz7-SIAxXPQfEDHRgAF1YQFnoECBMQAQ&usq=AOvVaw1bKfYU_1o-TDdv6M8jhbUg
(Ανακτήθηκε στις 05/08/2024).